

P0465

DEPOS: VIJVERBERG-JESSEN, M.F.G.
TITLE: ROOMS-KATHOLIEKE GEMEENSCHAP TE W
ACCES: A
STATUS:

EEN SOCIOLOGISCH ONDERZOEK IN DE ROOMS-KATHOLIEKE
GEMEENSCHAP TE WAGENINGEN

M.F.G. Vijverberg-Jessen

Aan Pater van Wagenberg†

Inhoud

	Blz.
1. Inleiding.	1
2. Het ideaaltipe van de moderne en traditionele katholiek.	2
2.1. De traditionele katholiek.	2
2.2. De moderne katholiek.	3
3. De hypothesen, welke aan het onderzoek ten grondslag liggen.	4
3.1. De eerste hypothese. - onder de kernleden van de parochie zijn relatief minder mensen met moderne ideeën dan onder de marginale leden -	6
3.2. De tweede hypothese. - De parochianen met moderne ideeën op godsdienstig gebied hebben andere communicatiekanalen dan parochianen met traditionele ideeën -	6
3.3. De derde hypothese. - onder de autochtonen zijn relatief minder mensen met moderne ideeën dan onder de allochtonen -	6
4. Het operationeel maken van de gebruikte begrippen.	7
5. Schets van de katholieke gemeenschap te Wageningen.	9
6. Methode en opzet.	11
6.1. De enquêteurs.	11
6.2. De vragenlijst.	11
6.3. De enquête.	12
6.4. Het meten van de moderniteit.	12
6.4.1. Kritiek op de gevolgde methode.	13
6.5. Toepassing van de item analysis.	13
7. De samenstelling en representativiteit van de steekproef.	15
7.1. De weigeraars.	15
7.2. Controle van de representativiteit der steekproef.	15
8. De rangschikking der respondenten naar moderniteit.	17
8.1. Het berekenen van de correlatie matrix van de scores op de opinie vragen.	17
8.2. De toepassing van de component analysis.	19
8.3. De rangschikking der respondenten naar moderniteit.	20
8.4. De toepassing der item analysis.	20

9. Enkele kenmerken van de groepen modern en traditioneel.

22

9.1. De houding ten opzichte van devoties.

22

9.1.1. De deelname aan bedevaarten.

22

9.1.2. De deelname aan de meimaandoefeningen.

23

9.1.3. De deelname aan de vastenmeditaties.

24

9.1.4. De eerste vrijdag devotie.

24

9.1.5. Algemene discussie over de deelname aan devoties.

25

9.2. Het geslacht.

25

9.3. De burgerlijke staat.

26

9.4. De leeftijd.

26

9.5. Het beroep.

27

9.6. Het gevolgde onderwijs.

28

9.7. De deelname aan enkele parochiële activiteiten.

29

9.7.1. Het vervullen van een functie bij de kerkelijke diensten.

29

9.7.2. De deelname aan parochiële gespreksgroepen.

29

9.7.3. De deelname aan een oecumenische gebedsdienst.

29

9.8. Samenvatting van dit hoofdstuk.

30

10. Het toetsen der hypothesen.

30

10.1. De eerste hypothese.

31

10.1.1. De deelname aan het sociale leven van de parochie.

31

10.1.2. Het bezoek aan de zondagsmis.

32

10.1.3. De parochieavond.

33

10.1.4. De toetsing.

34

10.2. De tweede hypothese.

34

10.2.1. De krant.

34

10.2.2. De katholieke periodieken.

36

10.2.3. Radio en televisie.

37

10.2.4. Het lezen van boeken.

39

10.2.5. De vakantie.

40

10.2.6. De bezoekerrelatie.

41

10.2.7. De verspreiding van nieuwe ideeën op godsdienstig terrein.

42

	Blz.
10.2.8. Conclusie omtrent de tweede hypothese.	44
10.3. De derde hypothese.	44
10.3.1. De geboorteplaats.	44
10.3.2. De tijd, welke de respondenten in Wageningen gewoond hebben.	45
10.3.3. Conclusie omtrent de derde hypothese.	46
11. Samenvatting en conclusies.	46
12. Literatuurlijst.	49
Bijlage 1 Vragenlijst	
Bijlage 2 Brief	
Bijlage 3 Frequentieverdeling van de antwoorden op de opinievragen. Puntentoekenning per vraag.	

1. INLEIDING.

In het kader van de ingenieursstudie aan de Landbouwhogeschool is voor het studievak Agrarische Sociologie en Sociografie der Westerse Gebieden een onderzoek verricht naar de meningen en praktijken op godsdienstig gebied onder de rooms-katholieken in Wageningen. Onder rooms-katholieken - in deze studie vaak als katholieken aangeduid - te Wageningen verstaan wij al diegenen, die in de registers van de beide Wageningse parochies zijn ingeschreven. Dit zijn al diegenen, die in de katholieke kerk gedoopt zijn en in Wageningen wonen, onafhankelijk van het feit of zij met die kerk contact onderhouden.

Het doel van het onderzoek was om na te gaan in hoeverre vernieuwingen op godsdienstig en zedelijk terrein in de Wageningse katholieke gemeenschap zijn doorgedrongen. Hierbij hebben wij aan twee vragen speciale aandacht geschonken, nl.:

- Langs welke wegen worden nieuwe ideeën en praktijken op godsdienstig terrein verspreid?
- Door welke eigenschappen zijn diegenen gekenmerkt, die de meest moderne opvattingen hebben op godsdienstig gebied?

Het voor U liggend geschrift bevat een verslag van dit onderzoek. De enquête, welke eraan ten grondslag ligt, is gehouden in de maanden juni, juli en augustus 1964. Dit was voor de enquête een gunstige tijd, omdat de tweede zitting van het Vaticaans Concilie toen ten einde was. In de kerk experimenteerde men toen op kleine schaal met vernieuwingen in de liturgie, terwijl ook de opvattingen over talrijke aangelegenheden, welke gedurende lange tijd als vaststaand hadden gegolden, in beweging waren gekomen.

2. HET IDEEALTYPE VAN DE MODERNE EN TRADITIONELE KATHOLIEK.

Bij de opzet en uitwerking van het onderzoek hebben wij gebruik gemaakt van de dichotomie traditioneel versus modern. Deze dichotomie hebben wij toegepast aan de hand van twee ideaal typen, nl. dat van de traditionele en moderne katholiek.

2.1. De traditionele katholiek.

Het ideaaltype van de traditionele katholiek kenmerkt zich door een sterke gebondenheid aan de leer van de kerk, zoals deze hem in de katechismus is voorgehouden. Met deze sterke gebondenheid aan de traditionele leer, gaat een sterke gebondenheid aan het kerkelijk gezag samen (dat weet ik niet, vraag het de pastoor maar). Dit type gelovige hecht een grote waarde aan praktijken, die zijn persoonlijke zekerheid veilig stellen. Een voorbeeld van een dergelijke praktijk is de devotie van de "negen eerste vrijdagen". Deze devotie gaat terug op de H. Margareta Maria Alacoque aan wie Christus in een verschijning beloofd zou hebben, dat hij, die op negen achtereenvolgende eerste vrijdagen van de maand aan de eucharistie deelneemt, zalig zal worden.

De voorstelling, die de traditionele katholiek zich van God maakt, is die van een "Deus ex Machina". Telkens, wanneer het evenwicht in zijn persoonlijke leven verstoord wordt, of verstoord dreigt te worden, roept hij hem op om de balans weer in evenwicht te brengen of deze in evenwicht te houden. De volgende voorbeelden illustreren dit.

- Het maken van een kruisteken ten tijde van gevaar of spanning, bv. bij onweer.
- Het dragen van een scapulier-medaille met de beeltenis van Christus en Maria.
- Het aanroepen van heiligen bij speciale gelegenheden, bv. de H. Antonius, als men iets zoekt en de H. Blasius bij keelontsteking.

Dat dit laatste nog niet tot het verleden behoort, bewijst het volgende citaat uit de nieuwe Linie (ANONYMUS, 1965):

- Het volgende is onlangs geknipt uit een parochieblad, waarin kerkberichten staan, onder andere over de parochie in Hengstdijk (Zeeuws-Vlaanderen). Vandaag Sint Katrien Zondag. Na de H. Missen van half acht en tien uur wordt gezegend met de relikwie van de H. Catharina, de patrones van Hengstdijk. Beschermheilige tegen kathelijnewielen, ekseem en kwaadaardige gezwollen.

Wat zijn tijdsperspectief betreft richt de traditionele katholiek zich

meer op het "Jenseitige" dan op het "Diessseitige". Het accent valt op de eeuwigheidswaarde van de mens en daarmee gepaard gaat een onderwaardering van het tijdelijke. Dit komt o.m. tot uiting in de wens "Zalig nieuwjaar" in plaats van "Gelukkig nieuwjaar". Het leven op aarde wordt beschouwd als iets, dat noodzakelijk is om aan het eeuwige leven deelachtig te worden. De gebondenheid aan de traditionele leer van de kerk en aan het kerkelijk gezag hebben bij dit ideaaltype tevens tot gevolg, dat er slechts een geringe belangstelling is om dieper in het wezen van de godsdienst door te dringen. Op vele, aan hem gestelde vragen, zal hij antwoorden, "dat het een geheim van het heilig geloof is" of dat het nu eenmaal "de leer van de heilige kerk is, die onfeilbaarheid bezit".

2.2. De moderne katholiek.

Het ideaaltype van de moderne katholiek kenmerkt zich door een normale, dat wil zeggen kritische houding ten opzichte van de leer en het gezag van de kerk. De kerk is voor hem geen afgebakend gebied, geen systeem, dat van het dagelijkse leven afgesloten is. Kerk en godsdienst tracht hij in het dagelijks leven te integreren. Een verandering in de opvattingen van de kerk of in de viering van de liturgie veroorzaakt bij hem geen desintegratie, omdat hij oog heeft voor het veranderlijke, het tijdsgebundene. Op het gebied van de huwelijksbeleving is de kerk niet meer zijn belangrijkste richtsnoer, maar richt hij zich op zijn eigen geweten, voorgelicht door de wetenschap. Van devoties en heiligenverering is hij in het algemeen afkerig. Godsdienstige praktijken hebben voor hem zin in zoverre hij ze kan herinterpreteren en er mede een gemeenschapskarakter aan kan geven. Het doopsel is voor hem meer zinvol als teken van opname in de kerk dan als persoonlijke vergeving van de erfzonde. De eucharistie heeft voor hem meer betekenis als deelname aan de offermaaltijd en als teken van verbondenheid met Christus en zijn medegelovigen dan als een strikt persoonlijke ontmoeting met Christus. Dit laatste aspect werd vooral in de vroegere praktijk van de kerk benadrukt.

3. DE HYPOTHESEN, WELKE AAN HET ONDERZOEK TEN GRONDSLAG LIGGEN.

Men mag verwachten, dat nieuwe ideeën en praktijken in de katholieke kerk het eerst ingang vinden bij marginale leden, omdat binnen deze kerk het gezag van de kerkelijke overheid en de volgzzaamheid der gelovigen zeer belangrijk worden geacht. Een demonstratie hiervan vinden wij een brief, welke onlangs door zestien prominente katholieken, leken en priesters, gericht werd tot het nederlandse episcopaat, waarin om een "gezagvolle leiding van de bisschoppen" gevraagd werd. Zij verwachtten van de bisschoppen een "gezagvolle waarschuwing tegen dreigende of feitelijke dwalingen en tegen ontkenningen of minimalisering van het pauselijk gezag" (ALLARD, 1965). In een milieu met een sterke gebondenheid aan het gezag is weinig ruimte voor vernieuwing. Binnen de kerk prevaleert zelfs de waarheid niet altijd boven de waardering voor het gezag. Dit leiden wij af uit het volgende citaat van een redevoering van ALFRINK (1964):

-Vrijheid van meningsuiting is een kostbaar bezit, als het juist wordt gebruikt en de eerste regel van dit gebruik zal inhouden dat men zich richt naar het geloof van de Kerk en dit geloof met eerbied tegemoet treedt, ook wanneer men zou menen dat het in concreto niet om het werkelijk geloof van de Kerk gaat, maar om een vermeend geloof of om een tactisch beleid, dat veranderd kan worden.-

De verwachting, dat vernieuwingen van marginale leden afkomstig zullen zijn, wordt versterkt door het feit, dat publikaties van priesters soms aan een uitgebreide censuur onderworpen zijn. In de publikatie van WILLEMS (1963) over Karl Barth staan bv. drie censoren genoemd.

GODDIJN (1960) definieert randlopers als hen, die onregelmatig of bijna in het geheel niet meer practiseren en voor wie kerkelijke gemeente of parochie weinig betekenen. Met nadruk willen wij er hier op wijzen, dat dit niet de door ons bedoelde marginale leden zijn. Deze laatsten hechten wel degelijk betekenis aan hun lidmaatschap van de kerk en volgen - zij het op wat grotere afstand - kritisch de gedragingen van de kerk.

De in de eerste alinea van dit hoofdstuk geuite veronderstelling wordt verder versterkt door de overwegingen, dat een kerk van nature de neiging heeft om traditioneel te zijn. Zij staat voortdurend aan de verleiding bloot om controversiële punten op te lossen door zich te beroepen op de openbaring. Met name voor de redevoeringen van paus Pius XII gold in de katholieke kerk "Roma locuta causa finita".

ROBINSON (1963) merkt over de kerk op:

-Haar supernaturalistische ethiek is heteronoom, in die zin, dat ze haar norm aan "daar buiten" ontleent: en hierin ligt natuurlijk haar kracht zij staat "absolute", objectieve morele waarden voor en vormt een dijk tegen de stromingen van relativisme en subjectivisme. En toch is deze heteronomie ook haar grote zwakte. Zij heeft nl. geen dwingende sanctie en ~~er~~ geen fundament dat eigen echtheid bewijst behalve voor degene die gelooft in "de god daarbuiten". Ze kan op de vraag: "waarom is dit verkeerd?" geen antwoord geven in termen van de met de situatie gegeven feiten.

Het isolement stond in de katholieke kerk tot voor kort nog in hoog aanzien, hetgeen tot uiting kwam in talrijke katholieke organisaties op maatschappelijk gebied. In 1954 bepaalde het nederlandse episcopaat nog, dat het voor een katholiek ongeoorloofd was om lid te zijn van het N.V.V. of regelmatig naar de V.A.R.A. te luisteren. Dat ook nu het isolement nog gewaardeerd wordt, blijkt uit bovengenoemde brief, waarin adressanten een overdreven oecumenisme constateren.

THURLINGS (1961) heeft de vraag bestudeerd hoe een sociaal systeem (bv. de kerk) zich kan handhaven in een sociale omgeving, die verandert. Hij noemt drie mogelijkheden, nl.:

- Het sociale systeem kan de sociale ontwikkeling tegengaan of zodanig beïnvloeden, dat ze verenigbaar is met haar eigen systeem.
- Het sociale systeem kan de invloed van de sociale veranderingen afweren door zich van de maatschappij te isoleren.
- Het sociale systeem kan tot een eigen reconstructie overgaan, dat wil zeggen zichzelf aan de veranderende omstandigheden aanpassen, zonder zichzelf te verliezen.

Het ligt buiten het kader van deze studie om op deze mogelijkheden diep in te gaan. Met enkele opmerkingen over de drie genoemde oplossingen menen wij te mogen volstaan.

De invloed van de kerk is, althans in Nederland, te gering om de eerst genoemde mogelijkheid te realiseren. In Nederland heeft de katholieke kerk vaak de neiging om de invloed van de sociale verandering af te weren, bv. ten opzichte van het vraagstuk van de geboortebeperving en de emancipatie van de vrouw. Het priesterschap in de katholieke kerk is nog steeds exclusief gereserveerd voor mannelijke personen, hoewel er in de kerk een groot gebrek aan priesters is. Wij willen echter niet verhelen, dat deze problemen in de katholieke kerk moeilijker liggen dan in de protestante kerken, omdat de katholieke kerk een wereldkerk is met een sterk centraal gezag. Het tweede Vaticaanse concilie menen wij te mogen interpreteren als een poging van de kerk om tot reconstructie over te gaan en zich aan de veranderende omstandigheden aan te passen.

3.1. De eerste hypothese.

Uit bovenstaande overwegingen hebben wij de volgende hypothese afgeleid:

- Onder de kernleden van de parochie zijn relatief minder mensen met moderne ideeën dan onder de marginale leden.

Uit de omschrijving van de ideaaltypen in hoofdstuk 2 menen wij te mogen afleiden, dat er een verschil in communicatie is tussen de traditionele en moderne katholieke. De traditionele mens zal zich op godsdienstig gebied vooral laten voorlichten door het kerkelijk gezag, i.c. de parochiegeestelijken. De moderne mens zal meer te rade gaan bij zijn eigen inzicht en gebruik maken van communicatiekanalen, welke minder onder invloed staan van het kerkelijk gezag, bv. de Nieuwe Linie of in mindere mate bij De Bazuin. Aan schriftelijke communicatiekanalen zal hij in het algemeen de voorkeur geven, omdat hij hiervan verwacht, dat deze betere informatie verstrekken, vergeleken met mondelinge communicatie.

3.2. De tweede hypothese.

Gelet op het bovenstaande hebben wij de volgende hypothese geformuleerd:

- De parochianen met moderne ideeën op godsdienstig gebied hebben andere communicatiekanalen dan parochianen met traditionele ideeën.

Door kenners van de bestudeerde gemeenschap is de overtuiging uitgesproken, dat diegenen, die in Wageningen geboren en getogen zijn, in meerderheid traditionele opvattingen zouden hebben. Dit bracht ons tot de formulering van de derde hypothese.

3.3. De derde hypothese.

- Onder de autochtonen zijn relatief minder mensen met moderne ideeën dan onder de allochtonen.

4. HET OPERATIONEEL MAKEN VAN DE GEBRUIKTE BEGRIPPEN.

De in de hypothesen gebruikte begrippen, dienen zodanig omschreven te worden, dat deze gebruikt kunnen worden in het onderzoek. Voor het toetsen van de hypothesen is een scherpe omschrijving noodzakelijk.

De kernparochiaan.

Onder een kernparochiaan of kernlid van de parochie verstaan wij iemand, die deelneemt aan het sociale leven der parochie door het vervullen van een functie in een parochiële vereniging of comité of door het lidmaatschap van minstens een parochiële vereniging. Tevens wordt aan een kernparochiaan de eis gesteld, dat hij elke zondag de heilige mis bezoekt en zo mogelijk de jaarlijkse parochieavond.

De randparochiaan.

Onder een randparochiaan of marginaal lid van de parochie verstaan wij iemand, die geen functie vervult in een parochiële vereniging of comité, noch lid is van een parochiële vereniging. Bovendien is de randparochiaan iemand die niet elke zondag de heilige mis bezoekt en zich zo mogelijk onttrekt aan het bezoek van de jaarlijkse parochieavond.

De communicatiekanalen.

Als communicatiekanalen hebben wij in dit onderzoek beschouwd:

-De krant. Hierbij hebben wij de volgende soorten onderscheiden:

Een plaatselijk blad.

Een regionaal, katholiek blad.

Een landelijk, katholiek blad.

Een niet katholiek blad.

-De katholieke periodieken. Bij deze periodieken hebben wij onderscheiden:

Periodieken, die voornamelijk godsdienstige informatie verstrekken en in het algemeen een traditionele instelling hebben. Als voorbeelden noemen wij Omhoog (het weekblad van het Aartsbisdom dat naast informatie ook artikelen van beschouwende aard bevat) en de groep missiebladen.

Periodieken, die veel godsdienstige informatie verstrekken en in het algemeen een moderne instelling hebben. Als voorbeelden noemen wij De Bazuin en De Nieuwe Linie.

Periodieken, uitgegeven door katholieke stand- en vakorganisaties.

-Godsdienstige programma's uitgezonden via radio en televisie. Hierbij hebben wij gelet op een aantal met name genoemde programma's, uitge-

zonden door vijf verschillende omroeporganisaties. Kortheidshalve verwijzen wij hiertoe verder naar vraag 21a en 22a van bijlage 1.

- Het boek. Boeken hebben wij als een communicatiekanaal beschouwd, indien de respondenten in de winter, voorafgaande aan de enquête minstens vier boeken gelezen hadden en of één boek, dat over godsdienstige onderwerpen handelde.
- De vakantiebesteding. Bij de vakantiebesteding der respondenten in het jaar, voorafgaande aan de enquête, hebben wij gelet op de plaats, waar de vakantie besteed is, nl.:

Thuis.

Bij familie of kennissen.

Elders.

De vakantiebesteding hebben wij als communicatiekanaal beschouwd, omdat de vakantie een gelegenheid biedt van andere godsdienstige zeden en gebruiken kennis te nemen.

- De kennissenkring. Als kennissen hebben wij beschouwd, diegenen, die meer dan éénmaal per jaar bij de respondenten op bezoek komen, of waar de respondenten meer dan eenmaal per jaar op bezoek gaan.
- De kerkdiensten. Hierbij hebben wij voornamelijk aan de preek gedacht.

De autochtoon.

Onder een autochtoon verstaan wij iemand, die van zichzelf verklaart altijd in Wageningen gewoond te hebben.

De allochtoon.

Onder een allochtoon verstaan wij iemand, die niet altijd in Wageningen gewoond heeft.

5. SCHETS VAN DE KATHOLIEKE GEMEENSCHAP TE WAGENINGEN.

De Wageningse gemeenschap is kerkelijk zeer verdeeld. Het Vademecum voor Wageningen (1964) vermeldt acht kerkelijke gemeenten. De kerkelijke gezindte der bevolking in de loop der jaren is weergegeven in tabel 1.

Tabel 1. Verdeling der inwoners van de gemeente Wageningen volgens kerkelijke gezindte in procenten van de totale bevolking gedurende een reeks van jaren. Bron: C.B.S.

Jaar	Ned. Herv.	Geref.	R.K.	Israëliet	ndere kerk gez.	Geén kerk gez.
1909	65.2	5.1	19.8	0.7	4.7	4.5
1920	61.0	6.2	20.6	0.4	4.7	7.1
1930	54.4	6.3	20.5	0.2	4.4	14.2
1947	50.9	8.6	21.6		4.6	14.3
1960	43.4	10.1	22.0		5.9	18.6

De verscheidenheid in confessioneel opzicht der bevolking komt in bovengenoemd Vademecum ook sterk tot uiting in de talrijke Rooms-Katholieke, Protestant-Christelijke en algemene organisaties. Een gedeelte der bevolking leeft daardoor ongetwijfeld in een isolement.

Een parochie bestaat uit een aantal mensen, woonachtig in een bepaald territorium, die regelmatig samenkomen om godsdienstige waarden te beleven, godsdienstige waarheden te vernemen en te overdenken, meestal in een apart daarvoor bestemd gebouw, de kerk (GODDIJN, 1960). De hoogste autoriteit in de parochie is de pastoor. In de uitoefening van zijn taak wordt hij bijgestaan door een of meer kapelaans. Naast hun specifieke en voornaamste taak als zielzorgers bekleden de parochiegeestelijken ook vele functies in de parochiële verenigingen en comité's. Zo is de pastoor van Wageningen bv. q.q. voorzitter van het kerkbestuur en lid van het schoolbestuur. Naast de geestelijken vervullen ook talrijke leken een functie in de kerkelijke organisaties of bij de kerkelijke diensten, o.a. als lid van het kerk- of armbestuur, het collectantencollege, het parochiëel zangkoor en het acolythencollege.

In 1958 is het dekenaat Wageningen opgericht. De pastoor van Wageningen is met de leiding hiervan belast. Het dekenaat omvat de parochies te Doorweth, Oosterbeek, Heelsum, Renkum, Wageningen, Bennekom, Ede en Lunteren. In 1964 is de parochie Wageningen gesplitst. Over enige jaren zal de afgesplitste parochie ook een eigen kerkgebouw krijgen. Momenteel gaan de leden van de nieuwe parochie nog naar de oude in 1924 gebouwde kerk ter kerke. Enkele statistische gegevens betreffende de beide parochies zijn opgenomen

in tabel 2.

Enkele statistische gegevens van de beide Wageningse parochies
Tabel 2. over 1964. Tussen haakjes: gegevens over 1963. Bron: Parochieblad.

Aantal parochianen:	5711	(5492)
Waarvan: communicanten	3826	(3806)
Non paschanten	802	(817)
Kinderen welke de eerste H.Communie nog niet ontvingen	983	(869)
Aantal huisgezinnen:	1412	(1376)
Waarvan: Beide huwelijkspartners		
katholiek	944	(914)
Een geldig gemengd huwelijk gesloten is	72	(61)
Een ongeldig gemengd huwe- lijk gesloten is	396	(401)
Aantal alleenwonenden (waaronder studenten)	645	(599)

Uit deze gegevens blijkt, dat 17,7% der parochianen die de eerste H.Communie ontvangen hebben, tot de non-paschanten behoort. (Een paschant is een persoon die minstens éénmaal per jaar te biechten gaat en in de paastijd de H. Communie ontvangt.)

Een nadere bestudering van de cijfers leert, dat 396 van de 2356 katholieke gehuwden een ongeldig gemengd huwelijk gesloten hebben, zijnde 16,8%.

Een grotere openheid tussen de kerken wordt nagestreefd in het in 1961 opgerichte katholieke oecumenische instituut. Dit instituut tracht enerzijds de geloofskennis bij katholieken te verdiepen, anderzijds bij niet-katholieken begrip op te wekken voor het katholieke standpunt. Vele contacten tussen katholieken en niet-katholieken zijn via dit instituut gelegd in de vorm van gespreksgroepen.

6. M E T H O D E E N O P Z E T.

De gegevens, waarop het onderzoek betrekking heeft zijn verzameld door middel van een enquête. De enquête is gehouden onder de katholieken vanaf achttien jaar. De geënquêteerden zijn verkregen door een steekproef te nemen uit de registers der beide Wageningse parochies. Per kaart in dit register komt één gezin voor of één alleenstaande. De kaarten zijn naar straatnaam gerangschikt.

Wij hebben getracht de steekproef zodanig samen te stellen, dat enerzijds beide sexen gelijk vertegenwoordigd waren en anderzijds één-derde gedeelte der respondenten jonger was dan 26 jaar.

6.1 De enquêteurs.

De enquête is uitgevoerd met behulp van vijftien vrijwilligers. Twaalf personen hiervan waren leden van een godsdienstige gespreksgroep opererend in het verband van het reeds eerder genoemde katholiek oecumenisch instituut. Op twee uitzonderingen na had geen der enquêteurs eerder geënquêteerd. Er is slechts één instructieavond belegd. Op deze avond is het doel van het onderzoek uiteengezet en hebben wij getracht de betrokkenen zo goed mogelijk te instrueren in de methode van de enquête. Dit laatste hebben wij onder meer gedaan door het houden van een proefenquête.

6.2 De vragenlijst.

De definitieve vragenlijst (zie bijlage 1) is opgesteld nadat enkele proef-enquêtes waren gehouden, zowel bij personen, welke o.i. vooruitstrevend waren als bij personen, van wie wij vermoedden, dat zij meer behoudingsgezind waren. De gebruikte vragenlijst is een lijst met gesloten vragen. Dit betekent, dat de respondenten een keuze moesten maken uit een aantal gegeven antwoorden. De proef-enquêtes hebben uitgewezen, dat bij een aantal vragen de verschillende antwoordmogelijkheden moeilijk te overzien waren voor de respondenten. Van deze vragen hebben wij de antwoorden op de betreffende vraag op een kaartje gebracht. Tijdens het stellen van de betreffende vraag overhandigde de enquêteur het op die vraag betrekking hebbende kaartje aan de respondent.

De vragen kunnen worden ingedeeld in de volgende categorieën:

- Vragen naar persoonlijke gegevens. (1 t/m 5)
- Vragen naar de deelname aan het sociale leven, in het bijzonder het parochieleven. (6 t/m 11, 19 en 19 a)
- Vragen naar godsdienstige praktijken. (12 t/m 15, 17 en 18)
- Vragen naar de gebruikte communicatiekanalen. (20 t/m 27)
- Vragen naar ideeën op godsdienstig terrein. (16, 28 t/m 58)

De indeling der vragen in deze groepen is niet absoluut. Vraag 10 bv., die informeert naar de deelname der respondenten aan een parochiële gespreksgroep, hebben wij ingedeeld bij de vragen naar de deelname aan het sociale leven. Deze vraag heeft echter ook betrekking op de communicatie. In de groep vragen naar ideeën op godsdienstig terrein zijn ook vragen opgenomen, welke niet direct betrekking op godsdienstige onderwerpen hebben. Vraag 33 heeft betrekking op de houding van de respondenten in de rol van ouder tegenover verloofden, die met elkaar op vakantie willen; vraag 46 heeft betrekking op de houding van de respondent in de rol van ouder tegenover de sexuele voorlichting. Beide genoemde vragen hebben meer betrekking op ideeën op pedagogisch dan op godsdienstig terrein. Bij de bespreking van de resultaten worden de diverse vragen afzonderlijk behandeld.

6.3 De enquête.

De enquête is gehouden onder nummer. De naam en het adres der respondent zijn niet vermeld op het enquête formulier. Enkele dagen voordat de enquête bij de betreffende respondenten plaatsvond werd haar of hem medewerking verzocht door middel van een brief (zie bijlage 2).

6.4 Het meten van de moderniteit.

In hoofdstuk 2. hebben wij twee ideaaltypen beschreven, nl. dat van de moderne en traditionele katholiek. Van deze beide ideaaltypen zijn wij uitgegaan bij de rangschikking van de respondenten naar moderniteit op godsdienstig gebied. Voor het meten van de mate van moderniteit hebben wij gebruik gemaakt van 28 opinievragen, nl. de vragen 16,28 t/m 56 en 58. Deze vragen hebben betrekking op onderwerpen, die in 1963 en 1964 door middel van kranten, periodieken, radio en televisie in discussie waren. Genoemde vragen hebben betrekking op zeer verschillende onderwerpen. Met deze vragen menen we echter toch de mate van moderniteit op godsdienstig terrein te kunnen meten.

Onder punt 6.5.1. is dit nader bediscussieerd.

Aan de antwoorden van elke vraag is een gelijk gewicht toegekend van minimaal nul en maximaal twee punten. De toegekende gewichten aan de antwoorden zijn in bijlage 3 opgenomen. De gewichten zijn zo toegekend, dat diegenen, die het meest letterlijk de traditionele leer van de kerk volgden de laagste score kregen en diegenen, die deze leer het meest vrij interpretererden de hoogste score kregen. De toegepaste methode is niet afdoende om de onverschillige van de moderne katholieken te kunnen onder-

scheiden. Hiervoor zijn andere onderzoeksmethoden noodzakelijk, bv. diepte interviews. Van alle respondenten is de som van de scores berekend. Deze kan variëren van 0 tot 56.

6.4.1. Kritiek op de gevolgde methode.

C.J. STRAVER, Socioloog verbonden aan het landelijk Centrum voor Kath. Actie te Amersfoort, (persoonlijke mededeling) meende, dat de genoemde 28 opinievragen geen homogene groep vormen. Hij onderscheidde hierin de volgende dimensies:

- In hoeverre waardeert men de verandering als zodanig, bv. de vervanging van het Latijn door het Nederlands in de liturgie. Hieronder rangschikte hij de vragen 38, 40, 41, 48, 49, 52, 56 en 58.
- De mate, waarin men een norm strikt opvat of deze relativeert, bv. de houding ten opzichte van het verzuim van de zondagsmis. Onder deze dimensie vallen de vragen 28, 29 en 53.
- De mate, waarin men mondigheid of recht van meespreken wil hebben, bv. in het bestuur der kerk. Tot deze dimensie behoren de vragen 36, 42, 50 en 51.
- De houding ten opzichte van de oecumene, bv. de houding ten opzichte van het gemengde huwelijk. Hiertoe behoren de vragen 30, 43, 44, 45 en 47.

De indeling van de genoemde vragen in deze vier groepen, waarborgt nog geenszins de unidimensionaliteit van die groep. De acht niet ingedeelde opinievragen behoren naar alle waarschijnlijkheid tot meer dan één dimensie.

Uit het bovenstaande volgt, dat de door ons gebruikte methode om de moderniteit te meten gebrekkig is, omdat wij de meting verricht hebben aan de hand van een meerdimensionele schaal. Anderzijds menen wij, dat alle onderscheiden dimensies beschouwd kunnen worden als een onderdeel van het complex "moderniteit". Door toepassing van de "component analysis" beschikken wij over een mogelijkheid om de verschillende dimensies, de verschillende aspecten te ontdekken, welke in de opinievragen aanwezig zijn. Door toepassing van deze methode kunnen wij bovendien nagaan in welke mate de diverse vragen op deze aspecten betrekking hebben.

6.5 Toepassing van de item analysis.

De item analysis is een methode om het discriminerend vermogen der vragen te berekenen. Onder het discriminerend vermogen van een vraag wordt verstaan het verschil tussen de gemiddelde score van die vraag (item) van het kwart der respondenten met de hoogste totaal score (hoogste kwartiel) en de gemiddelde score van die vraag van het kwart der respondenten met

de laagste totaal score (laagste kwartiel) (Methode HOFSTEE, z.j.)

Van alle genoemde opinievragen is het discriminerend vermogen berekend. Dit discriminerend vermogen geeft aan in welke mate de betreffende vraag heeft bijgedragen tot de vorming van het hoogste en laagste kwartiel.

7. DE SAMENSTELLING EN REPRESENTATIVITEIT VAN DE STEEKPROEF.

Een enquête formulier hebben wij verkregen van 126 respondenten. Enkele formulieren waren niet volledig ingevuld. De respondenten zijn naar geslacht, burgerlijke staat en leeftijd in tabel 2a weergegeven.

Tabel 2a. Respondenten naar geslacht, burgerlijke staat en leeftijd

Geboortejahr in de periode t/m	Gehuwd		Gehuwd geweest		Ongehuwd		
	M.	V.	M.	V.	M	V	
1) 1898 of eerder	1	2	1	0	1	1	6
2) 1899 - 1908	4	3	1	1	0	2	11
3) 1909 - 1918	8	7	0	0	0	1	16
4) 1919 - 1928	15	13	0	0	0	2	30
5) 1929 - 1938	13	13	0	0	1	0	27
6) 1939 of later	1	6	0	0	13	15	35
Totaal	42	44	2	1	15	21	125

Voorzo-
 ver bedoelde formulieren wel ingevuld waren, hebben wij de betreffende gegevens in ons onderzoek verwerkt. Vijftien personen weigerden om diverse redenen hun medewerking aan het onderzoek. In een aantal gevallen bleken de parochiële registers onjuist te zijn, bv. doordat de betreffende persoon niet meer in Wageningen woonde. In dit hoofdstuk vermelden wij enkele gegevens van de weigeraars en gaan vervolgens na in hoeverre de weigeraars de representativiteit van de steekproef hebben aangetast.

7.1 De weigeraars.

De namen van de weigeraars hebben wij als groep voorgelegd aan een plaatselijke, kerkelijke autoriteit. Deze autoriteit meende, dat het grootste gedeelte der weigeraars afkomstig was uit onkerkelijke of asociale gezinnen. De groep weigeraars is volgens deze zegsman niet representatief voor de Wageningse, katholieke bevolking. Wij concluderen hieruit, dat de groep weigeraars als zodanig de representativiteit van de steekproef heeft aangetast.

7.2 Controle van de representativiteit der steekproef.

Om na te gaan, in hoeverre de representativiteit van de steekproef aangetast was, hebben wij de (vroegere) beroepen der respondenten, c.q. die van hun (vroegere) echtgenoot vergeleken met de beroepen van de Wageningse, rooms-katholieke beroepsbevolking volgens de volkstelling 1960. De vergelijking is opgenomen in tabel 3.

Tabel 3. Vergelijking van de (vroegere) beroepen der respondenten c.q. die van hun echtgenoten met de Wageningse room-katholieke beroepsbevolking volgens de volkstelling van 1960.

Sociale beroeps-groep	Universum		Eigen onderzoek	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. Land of tuinbouwer	10	0,6	2	1,8
2. Meewerkende zoon of dochter op bedrijf	1	0,0	0	0
3. Arbeider (geschoold en ongeschoold)	873	53,0	52	45,6
4. Employé (lager en middelbaar)	524	31,8	40	35,1
5. Employé (hogere)	89	5,4	4	3,5
6. Bedrijfshoofden (handel en ambacht)	152	9,2	16	14,0
Totaal	1649	100,0	114	100,0

$$\chi^2_5 = 7,20$$

Uit de berekende χ^2 waarde blijkt geen statistisch bezwaar tegen de wijze van het selecteren van de personen die geënquêteerd werden, daar de optredende verschillen in percentages aan toevalsfluctuaties geweten kunnen worden. Zoals uit de cijfers van tabel 3 blijkt, zijn de arbeiders in het onderzoek iets onder vertegenwoordigd, evenals de hogere employé's.

De personen werkzaam in land- en tuinbouw, de lagere en middelbare employé's en de bedrijfshoofden in handel en ambacht daarentegen iets over vertegenwoordigd.

Indien de weigeraars uit onkerkelijke of asociale gezinnen afkomstig zijn, zijn deze gezinnen over alle beroepsgroepen gelijkelijk verdeeld of de toets is niet gevoelig genoeg om zulke kleine verschillen te ontdekken.

8. DE RANGSCHIKKING DER RESPONDENTEN NAAR MODERNITEIT.

Zoals onder 6.5 reeds is meegedeeld, hebben wij de moderniteit der respondenten gemeten aan de hand van opinie vragen. In dit hoofdstuk gaan wij allereerst na in hoeverre de antwoorden op deze opinie vragen onderling samenhangen. Vervolgens bespreken wij in hoeverre er verschillende aspecten te ontdekken zijn binnen de groep van antwoorden op deze opinie vragen. Daarna schenken wij aandacht aan de wijze, waarop de groepen "modern" en "traditioneel" zijn samengesteld. Tot slot van dit hoofdstuk bespreken wij dan de mate, waarin de antwoorden op de diverse vragen tot de vorming van de groepen "modern" en "traditioneel" hebben bijgedragen. De frequentieverdeling per vraag van de gegeven antwoorden is in bijlage 3 opgenomen.

8.1 Het berekenen van de correlatiematrix van de scores op de opinie- vragen.

Zoals onder 6.5.1 is uiteengezet, waren er aanwijzingen, dat er in de 28 opinie vragen verschillende dimensies te onderscheiden waren. Om dit te onderzoeken hebben wij de product-moment correlatiematrix van de scores op deze opinie vragen berekend, daar de scores in een kwantitatieve schaal gekozen werden.

Tabel 4 (zie blz. 18)

Zoals de matrix van de correlatiecoëfficiënten tussen de 28 opinie vragen aangeeft, zijn deze in absolute waarden laag. De hoogste correlatiecoëfficiënt is 0,6 (IX). Daaropvolgend 0,5 (IX) en 0,4 (4X). Deze lage waarden duiden erop, dat de opinie vragen niet op een homogeen geheel betrekking hebben. Wij leiden er bovendien uit af, dat elke vraag min of meer op een apart aspect betrekking heeft. Vragen, die naar verwacht werd, een zelfde aspect belichtten, gaven onderling niet corresponderende antwoorden.

Twee verschillende oorzaken kunnen hieraan ten grondslag liggen, nl.:

- De betreffende vragen hebben betrekking op verschillende aspecten.
- De respondenten hebben over het betreffende aspect een onduidelijke niet "uitgebalanceerde" mening.

Aan de hand van twee voorbeelden illustreren wij dit.

a. Het door STRAVER onderkende aspect van de oecumenische gezindheid.

Op dit aspect hebben de vragen 30, 43, 44, 45 en 47 betrekking. In tabel 5 zijn de correlatiecoëfficiënten tussen deze vragen opgenomen.

Tabel 4.

Uraag. 16 28 29 30 31 32 33 34 35+36 37 38+39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50+51 52 53 54 55 56 58

[illegible]

Tabel 5. Correlatiecoëfficiënten tussen de vragen, welke betrekking hebben op het aspect "oecumenische gezindheid".

	30	43	44	45	47
30					
43	-0,02				
44	0,20	0,50			
45	0,01	0,11	0,25		
47	0,14	0,27	0,40	0,09	

- De scores van de antwoorden op deze vragen vertonen geen duidelijke samenhang.

Uit deze tabel blijkt duidelijk, dat de vijf vragen geen aspect, geen "cluster" vormen. Weliswaar vertonen de vragen 43, 44 en 47 onderling een significante samenhang. Uit tabel 4 blijkt echter, dat vraag 44 ook nog met dertien andere vragen significant samenhangt, welke o.i. niets met de oecumenische gezindheid te maken hebben.

- b. In vraag 34 wordt de mening van de respondenten gevraagd omtrent het gebruik van het Latijn of het Nederlands bij de toediening der sacramenten. In vraag 38 wordt de respondenten hetzelfde gevraagd ten aanzien van de mis. Wij hadden de verwachting, dat deze beide vragen tot één dimensie behoorden en dat op beide vragen gelijk geantwoord zou worden. Indien alle respondenten dit gedaan zouden hebben, hadden wij een correlatiecoëfficiënt verkregen van 1,00. De berekende correlatiecoëfficiënt bedroeg slechts 0,60. De samenhang tussen de scores van de antwoorden op beide vragen is aanzienlijk kleiner dan wij verwacht hadden.

8.2 De toepassing van de component analysis.

De component analysis hebben wij toegepast op de scores van de opinie-vragen. De component analysis is een wiskundige methode, welke tot doel

heeft om de onderlinge samenhang tussen verschillende factoren, in ons geval vorengenoemde 28 opinievragen, te berekenen. Op het wiskundige gedeelte van deze methode gaan wij slechts summier in.

De resultaten, verkregen door de toepassing van deze methode, bestonden uit 28 z.g. eigenvectoren met bijbehorende eigenwaarden. De som van deze eigenwaarden is bij een 28×28 correlatiematrix 28. Naarmate de eigenwaarde van een vector groter is, duidt hij op een belangrijker aspect; zulk een aspect is een lineaire combinatie van de scores op één of meerdere vragen. Met behulp van een eigenvector is een nieuwe score per persoon te berekenen. Bij alle personen te samen kan de nieuwe score vergeleken worden met de score voor een willekeurige vraag. Vervolgens wordt het kwadraat van de correlatiecoëfficiënt berekend tussen de nieuwe score enerzijds en de scores op de 28 opinievragen anderzijds.

Het sociologisch gedeelte van deze methode bestaat uit de interpretatie van bovengenoemde eigenvectoren. De bij dit onderzoek verkregen grootste eigenwaarde bedroeg 3,850. Dit is bijzonder laag. De grootste bijdrage hiertoe van een der vragen bedroeg slechts 0,291. Dit getal toont duidelijk aan, dat interpretatie van deze grootste eigenvector al bijzonder moeilijk is. Het is dan ook niet gelukt om de eigenvectoren op een bevredigende wijze te interpreteren.

8.3 De rangschikking der respondenten naar moderniteit.

De wijze, waarop de respondenten naar moderniteit zijn gerangschikt is beschreven onder 6.5. Zoals daar beschreven is, kan de totaalscore der respondenten variëren van 0 tot 56 punten.

De werkelijke variatie bedroeg van 18,0 tot 54,0 punten.

8.4 De toepassing der item analysis.

De item analysis is besproken onder 6.6. In het laagste kwartiel hebben wij 34 respondenten, in het hoogste kwartiel 32 respondenten gerangschikt. Deze aantallen zijn niet gelijk, omdat anders personen met een gelijke score in verschillende groepen gerangschikt zouden worden. De hoogste score van een respondent in het laagste kwartiel was 33,8; de laagste score van een respondent in het hoogste kwartiel bedroeg 44,5.

Het berekende discriminerend vermogen van de opinievragen is opgenomen in tabel 6.

Tabel 6. Discriminerend vermogen der opinievragen.

Discriminerend vermogen der opinievragen	Vraag	Omschrijving
0,290	49	Iets over hebben voor je medemens
0,314	43	Contact kinderen met niet-katholieke kinderen
0,364	40	De biecht
0,383	56	Het Concilie
0,393	41	Verandering in liturgische gebruiken
0,401	38 + 39	Latijn of Nederlands tijdens H. Mis
0,405	34	Latijn of Nederlands bij toediening sacramenten
0,454	53	Houding t.o.v. ex priesters
0,460	37	Ontbinding huwelijk bij gebrek aan liefde
0,471	45	Contact met andersdenkenden
0,520	31	Geboorteregeling
0,581	47	Gemengd huwelijk
0,605	46	Sexuele voorlichting aan kinderen
0,630	48	Vasten en onthouden
0,643	58	Zijn de mensen tegenwoordig slechter dan vroeger?
0,732	55	Moeilijkheden op godsdienstig gebied
0,776	16	Maardering misbezoek op eerste vrijdag
0,792	42	Beslissingsbevoegdheid der geestelijken
0,820	54	Deelname priesters aan maatschappelijk leven
0,843	29	Dopen van kinderen
0,874	32	Gebruik voorbehoedmiddelen
0,902	35 + 36	Ontbinding huwelijk (geestesziekte)
0,980	50 + 51	Medezeggenschap leken in bestuur kerk
0,989	52	Huwen van priesters
1,004	28	Misverzuim op zondag
1,054	30	Gemeenschappelijk kerkgebouw (N.H.; R.K.; GER.)
1,108	33	Verloofden samen op vakantie
1,118	44	Contact oudere kinderen met niet-katholieken

Bij bestudering van deze tabel vallen twee punten op, nl.:

- Alle waarden zijn positief. Bij de door ons gebruikte waardering van de antwoorden (zie bijlage 3) kan het discriminerend vermogen variëren van - 2 tot + 2. Het positief zijn van alle waarden betekent, dat alle vragen in dezelfde richting discrimineren. Dit achten wij zeer belangrijk, omdat dit een indicatie is, dat de antwoorden op de opinievragen toch een zekere samenhang vertonen, zij het dat deze samenhang noch met de correlatiematrix, noch met de component analysis aan het licht gebracht is.
- De gevonden waarden vormen een continue reeks. Op grond hiervan leek het ons onjuist om die vragen, waarvan het discriminerend vermogen het kleinst was, te elimineren bij de rangschikking der respondenten naar moderniteit. Dit laatste wordt bij de item analysis vaak toegepast, als de discriminerende waarden geen continue reeks vormen.

9. ENKELE KENMERKEN VAN DE GROEPEN MODERNE EN TRADITIONEEL.

Alvorens de hypothesen, welke aan dit onderzoek ten grondslag liggen te toetsen, gaan wij enkele kenmerken na van de gevormde groepen traditioneel (laagste kwartiel) en modern (hoogste kwartiel). Bespreking van bedoelde kenmerken maakt het mogelijk, om ons een scherper beeld te vormen van de gevormde groepen.

9.1 De houding ten opzichte van devoties.

Bij de ideaaltypische beschrijving van de moderne en traditionele katholieken hebben wij als belangrijk criterium de houding ten opzichte van devoties beschouwd. In ons onderzoek hebben we aandacht geschonken aan de deelname aan enkele bedevaarten, aan de meimaandoefeningen, de vastenmeditaties en de eerste vrijdag devotie. VAN DEN BERG (1961) merkt over devoties het volgende op:

- Staat men mij toe de godsdienst - als dienst aan 's Heren tafel - te
- vergelijken met een maaltijd, dan is de devotie het hors d'oeuvre van de
- godsdienst. Niet wezenlijk voor de maaltijd, maar van aparte, pikante,
- niet te versmaden, doch evenmin door allen evenzeer te waarderen smaak.
- Men kan het gerecht onaangeroerd laten, de maaltijd is er niet minder om.

9.1.1 De deelname aan bedevaarten.

In vraag 12 hebben wij de respondenten gevraagd, of zij gedurende de laatste drie jaar wel eens deelgenomen hebben aan de bedevaart naar

Onze Lieve Vrouw van Renkum, de bedevaart naar Kavelaer of aan de Stille Omgang. Aan deze laatste bedevaart kan alleen door mannelijke personen deelgenomen worden. Tabel 7 geeft de verkregen antwoorden weer in afhankelijkheid van de moderniteit der respondenten.

Tabel 7. Deelname aan enkele bedevaarten.

Deelname aan enkele bedevaarten	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
ja	30	24,0	11	32,4	5	15,6
neen	96	76,0	23	67,6	27	84,4
Totaal	126	100,0	34	100,0	32	100,0

$$\chi^2_1 = 2,66; P > 0,10$$

Hoewel de gegevens wel wijzen in de richting van een grotere deelname aan bedevaarten door de traditionele groep, is de samenhang niet significant. (Een verschil hebben wij significant genoemd bij een statistisch risico van 10% of kleiner).

9.1.2 De deelname aan de meimaandoefeningen.

De maand mei is in de r.k. kerk speciaal toegewijd aan Maria. Gedurende die maand is in 1964 elke avond een speciale meimaandoefening gehouden. De deelname aan deze godsdienstoefeningen is in de volgende tabel weergegeven.

Tabel 8. Deelname aan de meimaandoefeningen.

Frequentie der deelname	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
bijna dagelijks	0	0	0	0	0	0
meer dan drie keer	23	18,0	12	35,3	1	3,1
nooit of bijna nooit	103	82,0	22	64,6	31	96,8
totaal	126	100,0	34	99,9	32	99,9

$$\chi^2_1 = 10,81; P < 0,005$$

Uit de tabel blijkt, dat de respondenten in het laagste kwartiel significant meer aan de meimaandoefeningen in 1964 hebben deelgenomen dan de respondenten uit het hoogste kwartiel.

9.1.3 De deelname aan de vastenmeditaties.

De vastenmeditaties zijn gegeven op de zes zondagen van de grote vasten. Dit zijn de zes zondagen, welke onmiddellijk aan Pasen voorafgaan. Deelname aan deze conferenties kan enerzijds worden uitgelegd als voortzetting van een traditie, anderzijds als kenmerk van een moderne opvatting. De conferenties zijn in het betreffende jaar nl. gegeven door Pater van Wageningen o.p. (+), die als een modern geestelijke gold. Voor de trouwe, jaarlijkse bezoeker van de "lijdensmeditaties" bleken de conferenties te hoog gegrepen te zijn. Naarmate er meer conferenties verstreken waren, nam de deelname eraan af. Uit gesprekken met deskundigen bleek, dat het niveau voor de gemiddelde bezoeker te hoog lag. Wij menen te mogen aannemen, dat velen zich reeds bij voorbaat hebben laten afschrikken.

Ter illustratie geven wij het volgende citaat: "Ik heb tijdens de vastenmeditaties aan Onze Lieve Heer gevraagd, hoe hij zo'n moeilijke predikant naar Wageningen kon sturen".

Tabel 9. Deelname aan de vastenmeditaties.

Frequentie der deelname	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
driemaal of meer	13	10,3	3	8,8	2	6,3
een of tweemaal	22	17,5	9	26,5	5	15,6
geen enkele maal	91	72,2	22	64,6	25	78,2
Totaal	126	100,0	34	99,9	32	100,1

$$\chi^2_2 = 1,47; P > 0,10$$

Uit de tabel blijkt, dat de deelname aan de vastenmeditaties in het laagste en hoogste kwartiel niet significant verschillend is.

9.1.4 De eerste vrijdag devotie.

Het doel en wezen der eerste vrijdag devotie is besproken onder punt 2.1. De volgende tabel geeft de antwoorden weer, die op vraag 15 gegeven zijn.

Tabel 10. Deelname aan de devotie van eerste vrijdag.

Frequentie der deelname per jaar	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
meer dan tien maal	9	7,1	5	14,7	1	3,1
drie tot tien maal	27	21,4	12	35,3	5	15,6
minder dan drie maal of nooit	90	71,4	17	50,0	26	81,2
Totaal	126	99,9	34	100,0	32	99,9

$$\chi^2_2 = 7,07; P < 0,025$$

De deelname aan deze devotie blijkt in het laagste kwartiel significant groter te zijn dan in het hoogste kwartiel.

9.1.5 Algemene discussie over de deelname aan devoties.

Bij het overzien van de resultaten ten aanzien van devoties blijkt de deelname hieraan in twee gevallen een duidelijke samenhang te vertonen met de moderniteit der respondenten.

In het geval van de bedevaarten en de vastenmeditaties ontbreekt deze samenhang.

Ten aanzien van de deelname aan bedevaarten merken we op, dat het onderzoek zich op dit punt over een periode van drie jaar heeft uitgestrekt. Daar de opvattingen op godsdienstig gebied in de r.k. kerk vooral sinds de aanvang van het tweede vaticaanse concilie sterk in discussie zijn, zou het mogelijk zijn, dat bij het beschouwen van een periode van minder dan drie jaar wel een duidelijke samenhang aangetoond zou zijn. Wat de vastenmeditatie betreft, verwijzen wij hier naar de onder punt 9.1.3 gemaakte opmerkingen.

Ons inziens menen wij te mogen vaststellen, dat - mede in vergelijking met de geringe samenhang in de antwoorden op de opinievragen der respondenten - de deelname aan de devoties bevredigend samenhangt met de mate van moderniteit, zoals wij bij de beschrijving der ideaaltypen geschetst hebben.

9.2 Het geslacht.

Het verband tussen het geslacht en de mate van moderniteit is weergegeven in tabel 11.

Tabel 11. Het geslacht der respondenten in relatie tot de moderniteit

Geslacht der respondenten	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
mannelijk	60	47,6	14	41,2	18	56,3
vrouwelijk	66	52,4	20	58,8	14	43,8
Totaal	126	100,0	34	100,0	32	100,1

$$\chi^2_1 = 1,52; P > 0,10$$

Hoewel er geen duidelijke correlatie is tussen het geslacht en de moderniteit der respondenten, blijkt uit de tabel, dat er een tendens is, dat mannen moderner zijn dan vrouwen.

9.3 De burgerlijke staat.

De burgerlijke staat vertoont geen enkele samenhang met de moderniteit. Dat in het laagste kwartiel meer respondenten zijn, die gehuwd geweest zijn, wordt waarschijnlijk veroorzaakt, doordat diegenen, die gehuwd geweest zijn, gemiddeld ouder zijn dan de ongehuwden en de gehuwden.

Tabel 12. De burgerlijke staat.

Burgerlijke staat	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
ongehuwd	36	28,8	9	26,5	11	34,4
gehuwd	86	68,8	22	64,6	21	65,5
gehuwd geweest	3	2,4	3	8,8	0	0
Totaal	125	100,0	34	99,9	32	99,9

$$\chi^2_2 = 3,33; P > 0,10.$$

9.4 De leeftijd.

Voor het onderzoek van de relatie tussen moderniteit en leeftijd hebben wij de respondenten in een aantal leeftijdsklassen ingedeeld.

Tabel 13. De leeftijd der respondenten.

Geboortejahr in de periodetot en met	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
in 1898 of eerder	6	4,8	4	11,8	0	0
1899-1908	11	8,7	5	14,7	2	6,3
1909-1918	16	12,7	1	2,9	4	12,5
1919-1928	30	23,8	10	29,4	5	15,6
1929-1938	28	22,2	6	17,7	6	18,7
1939 of later	35	27,8	8	23,6	15	46,9
Totaal	126	100,0	34	100,1	32	100,0

$$\chi^2_5 = 11,80; P < 0,05$$

Uit de tabel blijkt een duidelijke samenhang tussen leeftijd en moderniteit. De jongeren van 18 tot 25 jaar bleken duidelijk moderner te zijn dan de ouderen van rond 60 jaar en ouder. De laatsten zijn opgegroeid in een tijd, waarin gebruiken en gewoonten praktisch niet veranderden. Ten aanzien van de veranderingen merkte een bejaarde respondent op: "Het concilie is bijeen-geroepen voor de jeugd en de intellectuelen". Een ander verzuchtte: "Wat heeft de kerk ons vroeger veel wijs gemaakt". De ouderen leven ook in een grote onzekerheid. Dit is duidelijk gedemonstreerd in een groot aantal ingezonden brieven in De Tijd/Maasbode van het eerste kwartaal van 1965. De jongeren groeien op in een tijd, waarin de veranderlijkheid van godsdienst en eredienst als iets vanzelfsprekends wordt aanvaard. Relatief ingrijpende veranderingen van de laatste tijd zijn b.v. de wijze, waarop de veertigdaagse vasten wordt beleefd; de nuchterheidsbepalingen bij het communiceren en de praktijk van de biecht.

9.5. Het beroep.

Ook bij de bestudering van de samenhang tussen beroep en moderniteit, hebben wij de respondenten ingedeeld in een aantal klassen.

Onder beroep hebben wij hierbij verstaan:

- Het door de respondent uitgeoefende beroep, of:
- Het door de echtgenoot van de respondent uitgeoefende beroep, of:
- Het door de respondent vroeger uitgeoefende beroep, of:
- Het door de (vroegere) echtgenoot uitgeoefende beroep.

Tabel 14. Samenhang tussen beroepsgroepen en de mate van moderniteit.

Beroepsgroepen	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. studerenden; middelbare en hogere employees	32	26,4	2	6,5	15	48,4
2. ongeschoolde arbeiders	23	19,0	11	35,5	2	6,5
3. geschoolde arbeiders en lagere employees	48	39,7	11	35,5	10	32,3
4. land- of tuin- bouwer of bedrijfshoofd handel of ambacht	18	14,9	7	22,6	4	12,9
Totaal	121	100,0	31	100,1	31	100,1

$$\chi^2_3 = 16,98; P < 0,01$$

9.6 Het gevolgde onderwijs.

Bij het gevolgde onderwijs hebben wij aandacht geschonken aan het hoogste type onderwijs, dat de respondenten gevolgd hebben.

Tabel 15. Onderwijs, dat door de respondenten gevolgd is (wordt).

Gevolgde onderwijs	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. alleen l.o.	32	25,6	13	39,4	3	9,4
2. vakonderwijs	48	38,4	14	42,5	9	28,2
3. mulo, uts, mls e.d.	31	24,8	3	9,1	13	40,6
4. hbs, gymn., kweekschool e.d.	11	8,8	3	9,1	6	18,8
5. hoger onderwijs	3	2,4	0	0,0	1	3,1
Totaal	125	100,0	33	100,1	32	100,1

$$\chi^2_3 = 15,18; P < 0,001$$

Bij de toepassing van de X^2 toets zijn de onderste twee klassen bijeengevoegd.

9.7 De deelname aan enkele parochiële activiteiten.

Onder dit punt worden enkele parochiële activiteiten besproken in verband met de deelname hieraan door de respondenten.

9.7.1 Het vervullen van een functie bij de kerkelijke diensten.

Voor een functie bij de kerkelijke diensten kwamen ten tijde van de enquête slechts mannelijke personen in aanmerking. Zeven personen bleken een dergelijke functie te vervullen, d.i. 11,7% der mannelijke respondenten. In het laagste en hoogste kwartiel bedroeg dit percentage respectievelijk 14,3 en 5,6%. Voor de toepassing van een wiskundige toetsing zijn de aantallen te klein.

9.7.2 De deelname aan parochiële gespreksgroepen.

In de moderne zielzorg wordt een persoonlijke benadering der gelovigen steeds meer toegepast. Een veel gebruikte methode hierbij is het groeps-gesprek, meestal in het bijzijn van een priester. Van de respondenten nam 7,9% deel aan een z.g. parochiële gespreksgroep. In het laagste kwartiel bedroeg het percentage 5,9; in het hoogste kwartiel 12,5%. Ook hierbij waren de aantallen te klein voor een wiskundige toets.

9.7.3 De deelname aan een oecumenische gebedsdienst.

Onder een oecumenische gebedsdienst verstaan wij een bijeenkomst, waarbij leden van verschillende kerken gezamenlijk bidden. In Wageningen worden dergelijke bijeenkomsten georganiseerd door de gezamenlijke kerken tijdens de internationale bidweek voor de eenheid der kerken (18 - 25 januari) en b.v. in de kerstnacht. Ook de studentenpastores organiseren regelmatig dergelijke bijeenkomsten. De volgende tabel geeft weer, in hoeverre de respondenten ooit aan een dergelijke bijeenkomst hebben deelgenomen.

Tabel 16. Deelname aan een oecumenische gebedsdienst.

Ooit deelgenomen aan oecumenische gebedsdienst	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
ja	28	22,2	5	14,8	8	25,0
neen	98	77,8	29	85,2	24	75,0
Totaal	126	100,0	34	100,0	32	100,0

$$\chi^2_1 = 1,11; P \ 0,10$$

9.8 Samenvatting van dit hoofdstuk.

In dit hoofdstuk hebben wij enkele kenmerken der respondenten bestudeerd in relatie met hun moderniteit. Onder punt 9.1.5 hebben wij reeds opgemerkt, dat de samenhang tussen de deelname aan devoties en de moderniteit bevredigend was. In de punten 9.2 t/m 9.7 hebben wij enkele andere gegevens der respondenten bestudeerd in relatie tot de moderniteit. Hierbij bleek, dat de leeftijd, het beroep en het gevolgde onderwijs zeer duidelijk samenhangen met de moderniteit en wel in die zin, dat de jongeren, diegenen, die een hoger gewaardeerd beroep uitoefenen en diegenen, die meer onderwijs hebben genoten, moderner zijn dan respectievelijk de ouderen, diegenen, die een lager geclassificeerd beroep uitoefenen en diegenen, die minder onderwijs hebben genoten.

Over de relatie tussen moderniteit en leeftijd hebben wij reeds enkele opmerkingen gemaakt onder punt 9.4. Wat de samenhang tussen moderniteit enerzijds en beroep en onderwijs anderzijds betreft wijzen wij op het onderzoek van BENVENUTI (1961) en VAN DEN BAN (1962). Zij toonden aan, dat het gevolgde onderwijs van invloed is op de mate van moderniteit van het beheerde landbouwbedrijf. Daar wij eveneens een dergelijk verband vinden, concluderen wij hieruit, dat de godsdienst geen afgesloten terrein vormt maar in relatie staat tot andere gebieden.

De door ons modern geachte parochiële activiteiten, zoals de gespreksgroepen en de oecumenische gebedsdiensten vertonen geen duidelijke samenhang met de mate van moderniteit. Beide wijzen echter wel in een richting, welke doet vermoeden, dat de belangstelling hiervoor bij de modernen groter is.

In dit hoofdstuk is aangetoond dat de categorieën moderne en traditionele katholieken als groepen in sociologische zin kunnen worden opgevat. Hoewel de personen die deel uitmaken van de groep moderne katholieken elkaar niet eens kennen, zou toch bij confrontatie met elkaar van groepsvorming sprake kunnen zijn (potentieel sociaal systeem). Niet alleen heeft de groep moderne katholieken bepaalde kenmerken gemeen, maar ook hun normen, waarden en verwachtingen zijn gelijk gericht.

Een analoge redenering geldt voor de groep traditionele katholieken.

10. HET TOETSEN DER HYPOTHESEN.

In dit hoofdstuk worden de hypothesen, welke in hoofdstuk 3 geformuleerd zijn, onderzocht op hun geldigheid.

10.1 De eerste hypothese.

De eerste hypothese zegt, dat er onder de kernleden van de parochie relatief minder mensen met moderne ideeën zijn dan onder de marginale leden. In hoofdstuk 4 hebben wij de begrippen kern- en randparochiaan operationeel gemaakt. De afzonderlijke begrippen, welke hierop betrekking hebben, willen wij hieronder bespreken, waarna wij de samenhang tussen de mate van moderniteit en het kern- of randparochiaan zijn, zullen toetsen.

10.1.1 De deelname aan het sociale leven van de parochie.

In de enquête hebben wij de respondenten gevraagd, hoeveel functies zij in een parochiële organisatie of een parochiëel comité vervullen. De verkregen gegevens zijn in de volgende tabel weergegeven.

Tabel 17. Aantal functies, dat de respondenten vervullen in een parochiële organisatie of een parochiëel comité.

Aantal functies	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
geen functie	112	89,0	29	85,3	29	90,6
een of twee functies	14	11,1	5	14,7	3	9,4
drie of meer functies	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Totaal	126	100,1	34	100,0	32	100,0

De deelname aan het parochieleven door middel van het vervullen van functies blijkt slechts zeer gering te zijn. Het hoogste en laagste kwartiel wijken in dit opzicht niet duidelijk van elkaar af.

Eveneens hebben wij de respondenten gevraagd, of zij een functie vervulden in een niet-katholieke organisatie. Tien respondenten antwoordden op deze vraag bevestigend. Drie van laatstgenoemde respondenten vervulden eveneens een functie in een parochiële of katholieke organisatie.

Naar het lidmaatschap van een parochiële organisatie hebben wij gevraagd in vraag 8 en 8a. De resultaten zijn in tabel 18 weergegeven.

Tabel 18. Mate, waarin de respondenten lid zijn van een parochiële sociale organisatie.

Frequentie	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
geen	80	63,5	21	61,7	22	68,7
een of twee	45	35,7	13	38,3	10	31,3
drie of meer	1	0,8	0	0,0	0	0,0
Totaal	126	100,0	34	100,0	32	100,0

$$\chi^2_1 = 1,11; P > 0,10$$

De respondenten in het hoogste en laagste kwartiel wijken dus niet betrouwbaar van elkaar af wat betreft het lidmaatschap van katholieke sociale organisaties. Achttien respondenten waren eveneens lid van een niet katholieke sociale organisatie (vraag 9). Tien van deze respondenten waren géén lid van een katholieke sociale organisatie.

10.1.2 Het bezoek aan de zondagsmis.

In vraag 17 hebben wij de respondenten gevraagd in welke mate zij de zondagsmis bezoeken. In het geprecodeerde antwoord hadden wij de mogelijkheid "Bezoekt nooit de zondagsmis" niet opgenomen. Een aantal respondenten heeft dit antwoord toch gegeven. Bij de uitwerking hebben wij deze antwoorden afzonderlijk gecodeerd.

De katholieke kerk verplicht haar leden om op zondag de mis bij te wonen op straffe van doodzonde. De doodzonde is een zonde die doodt. Het is het sterven als kind van god: ze dooft de liefde uit (VAN DOORNIK, JELSMA & VAN DE LISDONK, 1953).

De volgende tabel geeft de mate van deelname aan de zondagsmis weer.

Tabel 19. Mate van deelname aan de zondagsmis.

Frequentie	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. elke zondag	98	77,7	30	88,2	20	62,5
2. regelmatig, maar niet elke zondag	7	5,6	1	2,9	4	12,5
3. enkele malen per maand	4	3,2	2	5,9	1	3,1
4. enkele malen per jaar	9	7,1	1	2,9	4	12,5
5. nooit	8	6,4	0	0,0	3	9,4
Totaal	126	100,0	34	99,9	32	100,0

$$\chi^2_1 = 5,82; P < 0,01$$

Voor de χ^2 toetsing hebben wij de eerste klasse (elke zondag) getoetst ten opzichte van de overige klassen.

Ten aanzien van het bezoek van de mis op zondag blijkt het hoogste kwartiel dus duidelijk af te wijken van het laagste. Dit wekt in het geheel onze verwondering niet. Het niet strikt opvatten van de norm maar het relativeren hiervan, openbaart zich hier in het feitelijk gedrag van de respondenten. Verschillende opinievragen, waarmee de indeling naar moderniteit verricht is, hebben betrekking op dit relativeren (zie ook 6.5.1). Wij hebben sterk de indruk, dat het bijwonen van de zondagsmis een drempelwaarde of "cutting point" vormt. Met deze bewering overschrijden wij het terrein van de gefundeerde uitspraken. Wij menen, dat diegenen, die niet meer regelmatig op zondag naar de kerk gaan ook op andere terreinen van de godsdienst moderner zijn dan diegenen, die stipt elke zondag ter kerke gaan.

10.1.3 De parochieavond.

De jaarlijkse parochieavond heeft tot doel het onderlinge contact tussen de parochianen te bevorderen. Op deze avonden zal men dus vooral die parochianen mogen verwachten, die het beste geïntegreerd zijn in de parochie. Daar deze avond met een bal besloten wordt, kunnen we op een dergelijke avond ook vrij veel jongeren verwachten. De houding der respondenten ten opzichte van de parochieavond is in de volgende tabel weergegeven.

Tabel 20. Deelname in 1964 aan de parochieavond en houding der respondenten hiertegenover.

Frequentie	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. heeft bezocht en bezocht zo mogelijk	20	15,9	6	17,7	6	18,7
2. heeft <u>niet</u> bezocht en bezocht zo mogelijk	39	31,0	9	26,5	9	28,1
3. heeft bezocht, bezocht zo mogelijk niet	1	0,8	1	2,9	0	0,0
4. heeft niet bezocht, bezocht zo mogelijk niet	66	52,4	18	52,9	17	53,1
Totaal	126	100,1	34	100,0	32	99,9

Uit deze tabel blijkt duidelijk, dat de respondenten in het hoogste en laagste kwartiel een gelijke houding hebben ten opzichte van de parochieavond. Opmerkelijk is verder, dat ongeveer de helft der respondenten afwijzend staat ten opzichte van deze avond.

10.1.4 De toetsing.

Onder de punten 10.1.1 t/m 10.1.3 hebben wij de bouwstenen besproken, welke deel uitmaken van het begrip kern- en randparochiaan. De volgende tabel geeft de verdeling der kern- en randparochianen weer in afhankelijkheid van de moderniteit.

Tabel 21. Verdeling der kern- en randparochianen in afhankelijkheid van de mate van moderniteit.

	Laagste kwartiel		Middengroep		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
kernparochiaan	7	20,6	12	20,0	6	18,8
randparochiaan	2	5,9	10	16,7	9	28,1
restgroep	25	73,5	38	63,4	17	53,1
Totaal	34	100,0	60	100,1	32	100,0

$$\chi^2_1 = 3,30; P < 0,10$$

Uit deze gegevens volgt, dat in het laagste kwartiel betrouwbaar meer kernparochianen voorkomen dan in het hoogste kwartiel. Hiermede hebben wij de eerste hypothese bevestigd.

10.2 De tweede hypothese.

De tweede hypothese zegt, dat er een verschil in communicatiekanalen is tussen het laagste en hoogste kwartiel. De hierbij beschouwde communicatiekanalen zijn in hoofdstuk 4 besproken.

10.2.1 De krant.

In vraag 20 hebben wij de respondenten gevraagd, welke krant zij lezen. In tabel 22 hebben wij de respondenten ingedeeld naar het type krant, dat zij lezen.

Tabel 22. Indeling der respondenten naar het type krant, dat zij lezen.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. slechts plaatselijk blad	4	3,3	2	6,5	1	3,1
2. regionaal kath. blad	26	21,2	9	29,0	5	15,6
3. landelijk kath. blad	50	40,7	14	45,2	10	31,2
4. niet kath. blad	30	24,4	5	16,1	8	25,0
5. 2 & 3	0	0,0	0	0,0	0	0,0
6. 2 & 4	2	1,6	0	0,0	2	6,3
7. 3 & 4	9	7,3	1	3,2	4	12,5
8. 2 & 3 & 4	2	1,6	0	0,0	2	6,3
Totaal	123	100,1	31	100,0	32	100,0

De indeling in het laagste en hoogste kwartiel is niet significant verschillend. In tabel 23 hebben wij de respondenten van het laagste en hoogste kwartiel ingedeeld in drie groepen, nl.:

- Diegenen, die alleen een plaatselijke krant lezen.
- Diegenen, die een katholieke krant lezen maar geen niet katholieke krant.
- Diegenen, die een niet katholieke krant lezen.

Tabel 23. Indeling der respondenten in het laagste en hoogste kwartiel naar type krant, dat zij lezen.

	Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
a.	2	6,4	1	3,1
b.	23	74,1	15	46,8
c.	6	19,4	16	50,0
Totaal	31	99,9	32	99,9

$$\chi^2_2 = 6,44; P < 0,05$$

Uit deze tabel blijkt, dat in het hoogste kwartiel significant meer respondenten zijn die een niet katholieke krant lezen dan in het laagste kwartiel. Wij interpreteren dit als een indicatie, dat de respondenten in het hoogste kwartiel een andere oriëntatie hebben.

10.2.2 De katholieke periodieken.

In vraag 20a hebben wij de respondenten gevraagd, of zij een katholieke periodiek lezen. De verkregen antwoorden zijn in tabel 24 weergegeven.

Tabel 24. Door de respondenten gelezen periodieken.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. Uitsluitend Omhoog en/of missiebladen	18	29,0	8	40,0	2	15,4
2. Uitsluitend De Bazuin en/of Nieuwe Linie	3	4,8	0	0,0	2	15,4
3. Uitsluitend de K.I. en/of Beatrijs	18	29,0	6	30,0	4	30,8
4. Uitsluitend katholieke vakbladen	1	1,6	1	5,0	0	0,0
5. 1 & 2	4	6,5	1	5,0	2	15,4
6. 1 & 3 en/of 4	13	20,9	4	20,0	2	15,4
7. 2 & 3 en/of 4	4	6,5	0	0,0	1	7,7
8. 1 & 2 & 3 en/of 4	1	1,6	0	0,0	0	0,0
Totaal	62	99,9	20	100,0	13	100,1

Betrouwbare verschillen zijn hierbij niet naar voren gekomen.

Alle genoemde periodieken bevatten een godsdienstige rubriek.

Bladen als de Katholieke Illustratie en Beatrijs worden echter op de eerste plaats gelezen voor ontspanning of algemene ontwikkeling. Missiebladen worden vaak gelezen om de activiteiten van missionerende orden of congregaties te steunen. De genoemde kruisende factoren maskeren waarschijnlijk het verband tussen moderniteit en gelezen periodieken. Teneinde dit nader te toetsen hebben wij de respondenten opnieuw ingedeeld, nu in twee groepen, nl.:

- a. Zij, die minstens een periodiek lezen, welke de kerk op een kritische wijze begeleid. Hiertoe hebben wij o.a. gerekend De Nieuwe Linie, De Bazuin en G-3.
- b. Zij, die een dergelijke periodiek niet lezen.

Tabel 25. Indeling der respondenten in het laagste en hoogste kwartiel naar gelezen periodiek. Voor toelichting: zie tekst.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. lezen geen moderne katholieke periodiek	50	80,7	19	95,0	8	61,5
2. lezen wel moderne katholieke periodiek	12	19,4	1	5,0	5	38,4
Totaal	62	100,1	20	100,0	13	99,9

$$\chi^2_1 = 5,75; P < 0,02$$

Het blijkt, dat de respondenten in het hoogste kwartiel een ruimere belangstelling hebben voor godsdienstige vraagstukken. Uit de gegevens van de tabellen 23 en 25 blijkt opnieuw, dat een grotere belangstelling op godsdienstig gebied (tabel 25) samengaat met een grotere belangstelling in het algemeen (tabel 23). Een soortgelijke conclusie hebben wij reeds eerder getrokken onder punt 9.8.

10.2.3 Radio en televisie.

In de enquête hebben wij ook aandacht besteed aan de radio en televisie. Wij veronderstelden, dat de respondenten in het laagste kwartiel meer belangstelling zouden hebben voor deze media, speciaal voor de televisie. Deze veronderstelling was gebaseerd op het feit, dat het hier passieve media betreft. De verkregen resultaten hebben deze veronderstelling noch voor de radio, noch voor de televisie kunnen bevestigen. Uit de verkregen resultaten blijkt, dat nauwelijks de helft van de respondenten actieve belangstelling heeft voor de godsdienstige programma's hiervan.

Tabel 26. Mate, waarin de respondenten actieve belangstelling hebben voor godsdienstige programma's via de radio.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
ja	51	40,5	17	50,0	10	31,2
neen	75	59,5	17	50,0	22	68,7
Totaal	126	100,0	34	100,0	32	99,9

$$\chi^2_1 = 2,41; P > 0,10$$

Tabel 27. Met name genoemde programma's, welke via de radio beluisterd worden.

Radioprogramma's	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. luistert alleen naar kruispunt en/of zwart op wit	2	3,9	0	0,0	0	0,0
2. luistert slechts naar lichtbaken en/of kerkdiensten via kro	15	29,4	6	35,3	1	10,0
3. luistert slechts naar reflex en/of zondagavond lezing	0	0,0	0	0,0	0	0,0
4. luistert slechts naar op de man af en/of kerkd. ncrv	2	3,9	0	0,0	1	10,0
5. luistert alleen naar dagopening vpro	2	3,9	0	0,0	1	10,1
6. luistert alleen naar Geestelijk leven vara	0	0,0	0	0,0	0	0,0
7. luistert alleen naar 1 & 2	3	5,9	0	0,0	0	0,0
8. luistert alleen naar kro en ncrv en/of vpro	23	45,1	10	58,9	4	40,0
9. luistert alleen naar kro en/of ncrv en/of vpro en/of vara	4	7,8	1	5,9	3	30,0
Totaal	51	99,9	17	100,1	10	100,1

Tabel 28. Mate, waarin de respondenten actieve belangstelling hebben voor godsdienstige programma's via de televisie.

Televisie	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
ja	69	55,6	18	54,5	15	46,9
neen	55	44,4	15	45,5	17	53,2
Totaal	124	100,0	33	100,0	32	100,1

$$\chi^2_1 = 0,41; P > 0,10$$

De cijfers wijzen in de richting van een grotere belangstelling voor televisieuitzendingen van de kant van de traditionele katholieken. Aan de respondenten is niet de vraag gesteld of zij in het bezit zijn van een televisietoestel. Waarschijnlijk is het percentage televisietoestellen hoger in het laagste kwartiel.

Tabel 29. Met name genoemde programma's, welke via de televisie gevolgd worden.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. epiloog	20	29,0	9	50,0	4	26,7
2. dagsluiting	0	0,0	0	0,0	0	
3. kenmerk	0	0,0	0	0,0	0	
4. 1 & 2	29	42,0	3	16,7	7	46,7
5. 1 & 3	3	4,3	0	0,0	0	
6. 2 & 3	0	0,0	0	0,0	0	
7. 1 & 2 & 3	17	24,6	6	33,3	4	26,7
Totaal	69	99,9	18	100,0	15	100,1

10.2.4 Het lezen van boeken.

In de vragen 24 en 25 hebben wij de respondenten gevraagd, of zij de afgelopen winter al of niet vier boeken gelezen hadden en of zij ook een boek gelezen hadden over een godsdienstig onderwerp. In vraag 25a hebben wij de respondenten gevraagd, welk boek over een godsdienstig onderwerp zij eventueel gelezen hadden.

Tabel 30. Het lezen van boeken.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
ja	71	56,8	16	48,5	22	68,7
neen	54	43,2	17	51,5	10	31,2
Totaal	125	100,0	33	100,0	32	99,9

$$\chi^2_1 = 2,76; P > 0,10$$

Uit de tabel blijkt, dat ongeveer de helft der respondenten de afgelopen winter vier of meer boeken gelezen heeft. De belangstelling voor boeken over godsdienstige onderwerpen is veel kleiner, hoewel de drempel hier bij slechts één boek lag.

Tabel 31. Het lezen van boeken over godsdienstige onderwerpen.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
ja	20	16,0	4	12,1	8	25,0
neen	105	84,0	29	87,9	24	75,0
Totaal	125	100,0	33	100,0	32	100,0

$$\chi^2_1 = 1,81; P > 0,10$$

Als schrijvers van de gelezen boeken over godsdienstige onderwerpen worden o.a. genoemd: ROBINSON (2X), TEILHARD DE CHARDIN, GUARDINI (2X), WERNER KELLER, DOORNIK, JELSMA & VAN LISDONK (2X), HEIMANS, DE BESSELAAR & SPOELSTRA en RÜMKE. Verder werden nog enkele hagiografieën genoemd. Eénmaal werd de bijbel genoemd. De betreffende respondente motiveerde dit door erop te wijzen, dat haar bureu Getuigen van Jehova waren en dat zij voor het contact met deze "bijbelvaste" bureu er behoefte aan voelde om zelf ook van tijd tot tijd de bijbel ter hand te nemen.

10.2.5 De vakantie.

Wij hebben de respondenten gevraagd, waar zij hun vakantie hebben doorgebracht (vraag 26 en 26a). Wij meenden, dat het doorbrengen van een vakantie elders, dat wil zeggen niet thuis of bij familie en kennissen, blijk geeft van een ruimere belangstelling en de mogelijkheid opent om van onbekenden kennis te nemen. Als kruisende faktor treedt hierbij echter op, dat het doorbrengen van een vakantie "elders" in het algemeen duurder zal zijn vergeleken met een vakantie thuis of bij familie of kennissen. Bovendien kan men zich afvragen, of het doorbrengen van een vakantie in een vakantiecentrum vaak zal leiden tot een kennisname met een onbekende cultuur.

Tabel 32. Plaats, waar de vakantie is doorgebracht.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
geen vakantie	20	16,0	7	21,2	5	15,6
uitsluitend thuis	33	26,4	9	27,3	8	25,0
thuis, bij familie of kennissen	16	12,8	5	15,1	2	6,3
thuis, bij familie of kennissen of elders	56	44,8	12	36,4	17	53,1
Totaal	125	100,0	33	100,0	32	100,0

$$\chi^2_3 = 2,44; P > 0,10$$

Uit de tabel volgt, dat er geen duidelijk verschil is tussen de wijze, waarop de respondenten in het laagste en hoogste kwartiel hun vakantie besteden. Dat in het laagste kwartiel minder mensen vakantie gehad hebben in het jaar, voorafgaande aan de enquête wordt wellicht veroorzaakt door het feit, dat in dit kwartiel meer mensen voorkomen, die zelfstandig zijn.

10.2.6 De bezoeksrelatie.

Naar de bezoeksrelaties der respondenten hebben wij gevraagd in vraag 27. Een ruimere kennissenkring veronderstelden wij bij de moderne respondenten.

Wij menen, dat bij deze vraag minder kruisende factoren optreden.

Tabel 33. Het onderhouden van bezoeksrelaties.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. geen bezoeksrelaties genoemd of uitsluitend relaties met een frequentie van 1 x per jaar	12	9,8	6	18,7	0	0,0
2. uitsluitend bezoeksrelaties met burens	2	1,6	0	0,0	0	0,0
3. andere bezoeksrelatie(s)	109	88,6	26	81,3	31	100,0
Totaal	123	100,0	32	100,0	31	100,0

$$\chi^2_1 = 6,59; P < 0,05$$

De respondenten in het hoogste kwartiel blijken inderdaad meer bezoeksrelaties te onderhouden.

De beroepen der bezoeksrelaties hebben wij ook geanalyseerd.

Hierbij hebben wij aandacht geschonken aan het feit, of de respondent ook bezoeksrelaties onderhoudt met personen, die uit een andere beroepsgroep afkomstig zijn.

Tabel 34. De beroepen der beroepsrelaties.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. alle beroepen der bezoeksrelatie(s) vallen in dezelfde categorie als dat der respondent	40	37,7	11	45,8	5	17,2
2. één beroep valt in een andere categorie	38	35,8	8	33,3	12	41,4
3. twee of meer beroepen vallen in een andere categorie	28	26,4	5	20,8	12	41,4
Totaal	106	99,9	24	99,9	29	100,0

$$\chi^2_2 = 5,62; P < 0,10$$

De gegevens wijzen uit, dat de respondenten van het hoogste kwartiel hun bezoeksrelaties putten uit een ruimere kring dan de respondenten uit het laagste kwartiel. Wij hebben ook aandacht geschonken aan de godsdienst der bezoeksrelaties. Van alle respondenten met bezoeksrelaties onderhield 33,4% uitsluitend relaties met R.K. Tussen het hoogste en laagste kwartiel waren geen verschillen aanwezig.

10.2.7 De verspreiding van nieuwe ideeën op godsdienstig terrein.

In vraag 23 hebben wij bij de respondenten geïnformeerd naar de wijze, waarop zij in de regel het eerst horen van nieuwe ideeën op godsdienstig terrein.

De volgende tabel geeft de verkregen antwoorden weer.

Tabel 35. Wegen waarlangs nieuwe ideeën op godsdienstig terrein verspreid worden.

	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
a. via radio en/ of televisie	25	20,5	7	21,2	6	18,8
b. via krant en/ of tijdschrift	29	23,8	7	21,2	11	34,4
c. via bepaalde mensen	14	11,5	5	15,2	2	6,2
d. via kerkdien- sten	16	13,1	6	18,2	1	3,1
e. a & b	14	11,5	1	3,0	6	18,8
f. a & d	4	3,3	3	9,1	0	0,0
g. b & c	3	2,5	1	3,0	2	6,2
h. b & d	3	2,5	1	3,0	0	0,0
i. via meer dan 2 der hier ge- noemde wegen	14	11,5	2	6,1	4	12,5
Totaal	122	100,2	33	100,0	32	100,0

De massamedia blijken bij deze verspreiding het belangrijkste geacht te worden. Opmerkelijk is het grote verschil tussen het hoogste en laagste kwartiel wat betreft de betekenis, welke men aan kerkdiensten hecht. Het lijkt waarschijnlijk, dat bij de respondenten in het hoogste kwartiel meer ideeën verspreid worden door middel van geschreven bronnen en in het laagste kwartiel meer door gesproken bronnen. Teneinde dit te toetsen hebben wij de respondenten van het laagste en hoogste kwartiel in twee groepen ingedeeld, nl.:

- Een groep, waarin de groepen van tabel 35 zijn opgenomen, welke (mogelijk) een geschreven bron omvatten. Dit zijn de groepen b, e, g, h en i.
- Een restgroep.

Tabel 36. Wegen waarlangs nieuwe ideeën op godsdienstig terrein verspreid worden. Voor de betekenis der letters zie tabel 35.

Groep	Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
b, e, g, h en i	12	36,4	23	71,9
restgroep	21	63,6	9	28,1
Totaal	33	100,0	32	100,0

$$\chi^2_1 = 8,32; P < 0,005$$

Uit deze tabel blijkt duidelijk, dat de respondenten in het hoogste kwartiel meer kennis nemen van nieuwe ideeën op godsdienstig terrein via krant en/of tijdschrift.

Dit vindt onder meer zijn oorzaak in het feit, dat de respondenten in het hoogste kwartiel minder frequent in de kerk komen en meer kranten en tijdschriften lezen.

10.2.8 Conclusie omtrent de tweede hypothese.

Uit de hier weergegeven resultaten blijkt duidelijk, dat de respondenten in het hoogste kwartiel de beschikbare communicatiekanalen anders waarderen dan de respondenten in het laagste kwartiel. De geschreven bronnen staan bij de vooruitstrevenden hoger aangeschreven dan de gesproken.

Deze grotere belangstelling geldt zowel de katholieke als de niet-katholieke pers. De kennissenkring van de respondenten in het hoogste kwartiel is groter dan die van het laagste kwartiel. De godsdienst der bezoekerrelaties houdt geen verband met de mate van moderniteit.

De respondenten in het laagste kwartiel vernemen meer moderne ideeën op godsdienstig gebied via gesproken bronnen. Vooral de kerkdiensten nemen hierbij een belangrijke plaats in. Daar deze groep respondenten ook vaker in de kerk komt, menen wij hieruit te mogen afleiden dat de preek een zeer belangrijk medium is voor de verspreiding van nieuwe ideeën op godsdienstig gebied. Het lijkt ons voor de kerk dan ook van het grootste belang om aan de verzorging van de predikatie veel aandacht te besteden.

De kennissenkring der respondenten uit het laagste kwartiel beperkt zich meer tot personen uit hun eigen beroepsgroep. Zij lezen minder niet katholieke kranten.

10.3 De derde hypothese.

De derde hypothese zegt, dat de autochtonen traditioneler zijn dan de allochtonen. Bij de bestudering hiervan hebben wij aandacht geschonken aan twee factoren, nl.:

- De geboorteplaats.
- De tijd, dat de respondent reeds in Wageningen woont.

10.3.1 De geboorteplaats.

Bij de bestudering van deze faktor hebben wij de plaatsen in een aantal groepen ingedeeld. De gemeenten, welke aan Wageningen grenzen en waarmee de wagingse gemeenschap nauwe bindingen onderhoudt, b.v. via De Instuif (d.i. een vereniging voor jongeren, die ontspanning beoogt in katholiek verband) en via het katholiek oecumenisch instituut, hebben wij in een aparte groep ingedeeld.

Tabel 37. Indeling der respondenten naar geboorteplaats.

Geboorteplaats	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. Gemeente Wageningen	58	46,1	19	55,9	17	53,1
2. Gemeente Renkum, Ede, Veenendaal, Rhenen	11	8,7	3	8,8	2	6,3
3. Niet genoemde gemeenten in Gelderland	20	15,9	5	14,7	6	18,7
4. Geboren in Nederland buiten Gelderland	30	23,8	7	20,7	5	15,6
5. elders geboren	7	5,6	0	0,0	2	6,3
Totaal	126	100,1	34	100,0	32	100,0

Uit de tabel volgt duidelijk, dat er geen verschil is tussen het hoogste en laagste kwartiel.

10.3.2 De tijd, welke de respondenten reeds in Wageningen wonen.

In vraag 3 hebben wij de respondenten gevraagd hoe lang zij reeds in Wageningen wonen. De hierbij verkregen gegevens zijn gerangschikt in tabel 38.

Tabel 38. Tijd, welke de respondenten in Wageningen gewoond hebben.

Aantal jaren in Wageningen gewoond	Gehele steekproef		Laagste kwartiel		Hoogste kwartiel	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
1. < 3 jaar	8	6,3	1	2,9	1	3,1
2. 3 t/m 5 j.	9	7,1	2	5,9	2	6,3
3. 6 t/m 10 j.	15	11,9	3	8,8	3	9,4
4. 11 t/m 15 j.	14	11,1	2	5,9	4	12,5
5. meer dan 15 jaar, maar niet altijd	18	14,3	7	20,6	3	9,3
6. altijd	62	49,2	19	55,9	19	59,4
Totaal	126	99,9	34	100,0	32	100,0

Uit deze gegevens blijkt duidelijk, dat er geen verband is tussen het al of niet autochtoon zijn en de mate van moderniteit.

10.3.3 Conclusie omtrent de derde hypothese.

Uit de onder punt 10.3 weergegeven cijfers blijkt duidelijk, dat er geen aantoonbaar verband is tussen het al of niet autochtoon zijn en de mate van moderniteit. De sterke tegenstelling, welke REEGLING (1933) beschreven heeft tussen allochtonen en autochtonen is òf verdwenen òf heeft geen invloed op de mate van moderniteit, zoals wij deze in ons onderzoek bepaald hebben. Daar wij reeds eerder (zie 9.8 en 10.2.1) aanwijzingen gevonden hebben, dat de moderniteit - zoals wij deze bepaald hebben - geen afgesloten gebied is, maar in het alledaagse leven geïncorporeerd is, menen wij te mogen concluderen, dat genoemde tegenstellingen verdwenen zijn.

11. SAMENVATTING EN CONCLUSIES.

Wij hebben een onderzoek verricht naar de opvattingen op godsdienstig terrein onder de rooms-katholieken te ageningen. Hierbij hebben wij aandacht geschonken zowel aan de godsdienstige ideeën en praktijken van die groep als aan de wijze, waarop deze verspreid worden. De gegevens hebben wij verzameld door middel van een enquête. Aan de hand van de gegeven antwoorden op een aantal opinievragen zijn de respondenten gerangschikt op een continuum naar moderniteit.

Als traditioneel hebben wij diegenen beschouwd, die in hun waarde oriëntatie heteronoom, d.w.z. op bovennatuurlijke situaties gericht zijn.

Het leven op aarde is voor hen geen doel op zichzelf maar slechts een overgangsfase naar een beter leven in het hiernamaals. De autoriteit van de kerk is voor de traditionele katholiek buiten kijf, de leer der kerk interpreteert hij letterlijk.

Bij de moderne katholiek heeft het leven op aarde een eigen doel. Bij het bereiken van dit doel, een gelukkig leven, ontleent hij zijn normen aan de aardse werkelijkheid. Hiermee gepaard gaat een vrije interpretatie van de leer der kerk, terwijl hij de voorkeur geeft aan democratische - boven autoritaire gezagsverhoudingen in de kerk. De moderne katholiek heeft een transcendente voorstelling van God, d.w.z. hij stelt zich God voor als iemand, die de zintuiglijk, waarneembare werkelijkheid overschrijdt. Dit in tegenstelling tot de traditionele katholiek, die God meer beschouwt als een "Deus ex Machina".

In het onderzoek hebben wij drie hypothesen getoetst, nl.:

- Onder de kernleden van de parochie zijn relatief minder mensen met moderne ideeën dan onder de randparochianen.
- De parochianen met moderne ideeën hebben andere communicatiekanalen dan de parochianen met traditionele ideeën.

- Onder de autochtonen zijn relatief minder mensen met moderne ideeën dan onder de allochtonen.

De gebruikte begrippen zijn omschreven in hoofdstuk 4.

De antwoorden op de opinievragen vertonen slechts een geringe onderlinge samenhang (zie tabel 4). Met onze indeling hangt echter een groot aantal variabelen samen, zoals b.v. de deelname aan enkele devoties, de leeftijd, het beroep en het door de respondenten genoten onderwijs. Bovendien zijn er aanwijzingen, dat ook de deelname aan godsdienstige gespreksgroepen met de indeling samenhangt. Wij concluderen hieruit, dat het door ons geconstrueerde continuüm een reële rangschikking betekent.

De hypothese over het voorkomen van mensen met moderne ideeën onder de kern- en marginale leden van de parochie hebben wij kunnen bevestigen. De samenhang berust grotendeels op het feit, dat onder de marginale leden van de parochie meer mensen zijn, die niet elke zondag naar de kerk gaan. Ook de hypothese over de relatie tussen communicatiekanalen en het al of niet hebben van moderne ideeën op godsdienstig terrein hebben wij in dit onderzoek bevestigd. De respondenten met moderne ideeën lezen meer niet-katholieke kranten. Zij lezen bovendien meer moderne, katholieke periodieken. Wij concluderen hieruit, dat de respondenten met moderne ideeën naast een bredere algemene belangstelling ook een bredere belangstelling hebben op godsdienstig terrein. De respondenten met moderne ideeën zijn verder gekenmerkt door het feit, dat zij meer bezoekerelaties onderhouden. De personen, waarmee zij bezoekerelaties onderhouden behoren vaker tot een andere beroepsgroep vergeleken met de respondenten met traditionele ideeën. Een samenhang tussen moderniteit en belangstelling voor godsdienstige uitzendingen via radio en televisie hebben wij niet kunnen aantonen. De hypothese omtrent de samenhang tussen de moderniteit en de autochtoniteit der respondenten hebben wij niet kunnen bevestigen. De sterke tegenstelling welke REGEELING tussen de autochtone en allochtone inwoners van Wageningen beschreven heeft in 1933 is vermoedelijk grotendeels verdwenen onder de katholieke bevolking van Wageningen.

Voor de antwoordpercentages op de opinievragen verwijzen wij naar bijlage 3. Het materiaal nodigt uit tot verder onderzoek.

12. L I T E R A T U U R L I J S T.

- ALFRINK, B., Toespraak. Annalen Thijmgenootschap. 52 (164) 77-80.
- ALLARD, E. e.a., Brief gericht aan het nederlandse episcopaat.
De Tijd/Maasbode (1965) nr. van 17 maart.
- ANONYMUS, Hengstdijke. De Nieuwe Linie (1965) nr. van 23 januari.
- BAN, A.M. VAN DEN, Boer en Landbouwvoorlichting. Wageningen, 1963.
- BENVENUTI, B., Farming in cultural change. Assen, 1961.
- BERG, J.H. VAN DEN, Het menselijk lichaam. Nijkerk, 1961.
- DOORNIK, N.G.M. VAN, S. JELSMA & A. VAN DE LISDONK, De triptiek van het Godsrijk. Utrecht/Antwerpen, 1953.
- GODDIJN, W. & H.P.M. GODDIJN, Godsdienstsociologie. Het groepsleven van de Christenen. Utrecht/Antwerpen, 1960.
- HOFSTEE, E.W., Dictaat methodologie. Wageningen, i.s.n.
- JONG, J. DE e.a. De Katholiek in het openbare leven van deze tijd.
Bisschoppelijk Mandement, 1954.
- Parochieblad, 1964.
- REGELING, D., De stad der tegenstellingen. Een sociografie van Wageningen. Wageningen, 1933.
- ROBINSON, J.A.T., Eerlijk voor God (Honest to God). Amsterdam, 1964.
- THURLINGS, J.M.G., Functionalism, social change and the sociology of religion. Social compass 8 (1961) 407-423.
- Vademecum voor Wageningen, 1964.
- WILLEMS, B.A., Karl Barth. Tiel/Den Haag, 1963. Denkers over God en Wereld 7.

GODSDIENSTSOCIOLOGISCH ONDERZOEK

WAGENINGEN

Naam	nr.
------	-----

Adres

Geslacht mnl/vrl

Burgerlijke staat ongehuwd / gehuwd / gehuwd geweest

1. In welk jaar bent U geboren?

- 2 a. In welke plaats bent U geboren?

- b. De plaats ligt in-de gemeente

3. Hoe lang woont U al in Wageningen? jaar
altijd gewoond

4. Heeft U nog in andere dan de bovengenoemde plaats(en) gewoond, langer dan vijf jaar? Zo ja, in welke?

- 4 a. Welk beroep oefent U of Uw man uit?
(Of heeft Uw man voor het laatst uitgeoefend?)

5. Welk onderwijs heeft U gevolgd?

- man / a. alleen lager onderwijs
2 b. vakonderwijs (ITS en derg.)
3 c. MULO, UTS, MLS en dergelijke
4 d. HBS, kweekschool, HLS en dergelijke
5 e. Hoger onderwijs
f. Ander onderwijs. Welk?

- vrouw / a. alleen lager onderwijs
2 b. vak- of huishoudonderwijs
3 c. MULO
4 d. HBS, kweekschool en dergelijke
5 e. Hoger onderwijs
f. ander onderwijs. Welk?

6. Vervult U een functie in een van de parochiële verenigingen of bent U lid van een parochieel comité?

ja / neen

6a. Zo ja, van hoeveel? Van welke?

kerk-, school-, of armbestuur
 charitatief centrum, wit-gele kruis of kath. gezinszorg
 bejaarden sociëteit, kath. vrouwengilde
 oudercomité, jeugdvereniging
 stand- en/of vakorganisatie
 overigen, welke?

7. Vervult U een bestuursfunctie in een andere, niet katholieke vereniging, of bent U lid van een comité op niet godsdienstige basis?

ja / neen

7a. Zo ja, van hoeveel? Van welke?

8. Bent U lid van een parochiële sociale organisatie, als b.v. de standsorganisatie, het vrouwengilde, de jeugdbeweging, de sportorganisatie en dergelijke?

ja/neen

8a. Zo ja, van hoeveel?

9. Bent U lid van een andere, niet katholieke, sociale organisatie?

ja / neen

9a. Zo ja, van hoeveel? Van welke?

10. Neemt U deel aan een parochiële gespreksgroep, als b.v. een ecclesiagroep, een oecumenische gespreksgroep en dergelijke?

ja/neen

11. Vervult U een functie bij de kerkelijke diensten, als b.v. bij het collectanten college, het zangkoor, de acolieten en dergelijke?

ja / neen

12. Heeft U in de laatste drie jaar wel eens deelgenomen aan de bedevaart naar O.L. Vrouw van Renkum, de bedevaart naar Kevelaer of aan de stille omgang?

ja / neen

13. Heeft U dit jaar deelgenomen aan de meimaandoefeningen in de kerk?

a. bijna dagelijks

b. soms, d.w.z. meer dan drie keer

c. nooit of bijna nooit

14. Heeft U dit jaar deelgenomen aan de vastenmeditaties, welke door pater Van Wagenberg zijn gehouden?
 - a. Driemaal of meer
 - b. Een- of tweemaal
 - c. Geen enkele maal

15. Bezoekt U de H. Mis op de eerste vrijdag van de maand?
 - a. regelmatig, d.w.z. meer dan tien maal per jaar
 - b. onregelmatig, d.w.z. drie tot tien maal per jaar
 - c. minder dan drie maal per jaar of nooit (zie kaartje)

16. Vindt U, dat U net zo goed een andere door de weekse dag naar de H. Mis kunt gaan als U dat beter uitkomt?

ja / neen / geen mening

17. Bezoekt U de H. Mis op zondag?
 - a. elke zondag
 - b. regelmatig, maar niet elke zondag
 - c. enkele malen per maand
 - d. enkele malen per jaar (zie kaartje)

18. Heeft U wel eens aan een oecumenische gebedsdienst deelgenomen?

ja / neen

19. Heeft U in januari aan de jaarlijkse parochieavond deelgenomen?

ja / neen

- 19a. Bezoekt U, indien mogelijk, de jaarlijkse parochieavond?

ja / neen

20. Welke kranten leest U?
 - a. De Veluwepost, De Rijnpost
 - b. Het Arnhems Dagblad
 - c. De Volkskrant, De Tijd/Maasbode
 - d. Andere, bv. niet katholieke bladen. Welke?

20a. Leest U een van de volgende katholieke bladen?

Omhoog	ja / neen
De Bazuin	ja / neen
De Nieuwe Linie	ja / neen
De Katholieke Illustratie of de Beatrijs	ja / neen
Een of meer missiebladen	ja / neen
Andere. Welke?	

21. Luistert U via de radio wel eens naar programma's, die speciaal over godsdienstige onderwerpen handelen?

ja / neen

21a. Zo ja, naar welke?

KRO	Kruispunt (zaterdagavond 22.40 uur)	ja/neen
	Lichtbaken (zaterdag 18.50 uur)	ja/neen
	zwart op wit (zondag 12.05 uur)	ja/neen
	_____kerkdiensten (H.Mis-vespers e.d.)	ja/neen
NCRV	reflex (zondagavond 20.08 uur)	ja/neen
	op de man af (na de nieuwsberichten van 19.00 uur)	ja/neen
	zondagavondlezing (zondagavond 19.15 uur)	ja/neen
	kerkdiensten	ja/neen
VPRO	dagopening ('s-morgens 07.50-08.00 uur)	ja/neen
VARA	Geestelijk leven (zondagmorgen 09.45 uur)	ja/neen

22. Kijk U wel eens speciaal naar de televisie om programma's te kunnen volgen, welke godsdienstige onderwerpen behandelen?

ja/neen

22a. Zo ja, naar welke?

KRO	Epiloog	ja/neen
NCRV	Dagsluiting	ja/neen
kerken	Kenmerk (maandag 19.45-20.00 uur)	ja/neen

23. Zoudt U kunnen zeggen langs welke weg U in de regel het eerst hoort over het bestaan van nieuwe godsdienstige ideeën en praktijken?

Via radio en televisie	ja/neen
Via krant of tijdschrift	ja/neen
Via bepaalde mensen (vrienden, kennissen)	ja/neen
Via kerkdiensten (de preek)	ja/neen
Via boeken	ja/neen

(zie kaartje)

4. Heeft U in de afgelopen winter meer dan vier boeken gelezen?

ja / neen

5. Heeft U in de afgelopen winter een boek over een godsdienstig onderwerp gelezen?

ja / neen

5a. Zo ja, welke?

6. Heeft U vorig jaar vakantie gehad?

ja / neen

6a. Zo ja, hoe heeft U Uw vakantie doorgebracht:

a) thuis

b) bij familie of kennissen

c) elders

7. Nu zou ik U het volgende willen vragen:

Kunt U mij van twee of drie mensen, die geen familie van U zijn, maar waar U regelmatig op bezoek gaat of die regelmatig bij U komen, noemen, waar deze wonen; welk beroep zij uitoefenen en welke godsdienst zij hebben? Kunt U ook zeggen hoe vaak U hen ongeveer bezoekt (en/of zij bij U op bezoek komen)?

(1) woonplaats	beroep	godsdienst	bezoekfrequentie
1			p. jaar
2			p. jaar
3			p. jaar

(1) Indien het burens (naast, vóór of achter) zijn in deze kolom een "b" noteren

Vervolgens zou ik U graag enkele vragen willen stellen over godsdienstige ideeën en gebruiken. Voor dat ik hiertoe overga wil ik U nogmaals verzekeren, dat al deze gegevens strikt vertrouwelijk zijn.

8. Een van de geboden van de H. Kerk is de verplichting om op zondag de H. Mis bij te wonen. Stel dat iemand op zondag niet naar de H. Mis gaat. Als hij niet door ziekte of anderszins verhinderd is, doet zo iemand dan volgens U een doodzonde?

ja / neen / geen mening

9. Er zijn mensen, die vinden, dat kinderen direct na de geboorte gedoopt moeten worden. Anderen vinden, dat dit beter enige tijd na de geboorte kan plaatsvinden omdat de moeder er dan bij kan zijn.

Wat vindt U hiervan.

beter direct na de geboorte/beter enige tijd later/
geen mening

10. Wageningen krijgt een tweede R.K. Kerk. Stel, dat de katholieke, de gereformeerde en de hervormde kerk gezamenlijk één kerkgebouw zouden stichten, die door deze drie kerkgenootschappen om de beurt gebruikt zou worden. Wat zou U hiervan denken?

voor / tegen / geen mening

1. Er zijn mensen, die in hun huwelijk duidelijk streven naar geboorteregeling. Anderen doen dit niet. Welke houding vindt U beter?

- a. Wel streven naar geboorteregeling
- b. Niet streven naar geboorteregeling

c. Geen mening

(zie kaartje)

2. Er zijn katholieken, die voorbehoedmiddelen gebruiken. Wat denkt U hiervan?

- a. Altijd fout
- b. Het is niet juist, maar het kan vaak niet anders
- c. In bepaalde omstandigheden juist
- d. Altijd juist
- e. Geen mening

(zie kaartje)

3. Stel dat twee verloofden, die ongeveer 25 jaar zijn, met elkaar op vakantie willen gaan. Zoudt U als vader of moeder van een van deze verloofden dit dan goed vinden?

o Vindt het wel goed / vindt het niet goed / heeft er geen mening over

4. Tegenwoordig wordt er bij de toediening van de sacramenten meer en meer gebruik gemaakt van het nederlands. Vroeger gebruikte men uitsluitend het latijn. Wat vindt U het beste?

het gebruik van het nederlands / het gebruik van het latijn / geen mening hierover

5. Bij een gehuwde openbaart zich, enige jaren nadat het huwelijk gesloten is, een ernstige vorm van geestesziekte. De situatie verergert dermate, dat opname in een inrichting noodzakelijk blijkt. De behandelende geneesheer acht genezing zeer onwaarschijnlijk. Vindt U dat een dergelijk huwelijk ontbonden moet kunnen worden?

ja / neen / geen mening

6. Vindt U, dat in een dergelijk geval, de gezonde huwelijkspartner zelf moet kunnen besluiten, of hij het huwelijk wil ~~laten~~ ontbinden, of vindt U dat de beslissing bij de kerkelijke overheid behoort te berusten?

moet zelf kunnen besluiten / beslissing behoort bij de kerkelijke overheid / geen mening

(zie kaartje)

7. Bij een echtpaar doet zich de situatie voor, dat man en vrouw volkomen langs elkaar heen leven. Niet alleen is de liefde en verdraagzaamheid in dit huwelijk volkomen verdwenen, maar man en vrouw haten elkaar zelfs. Herhaalde bemiddeling van een priester en een arts hebben niet mogen baten. Vindt U dat een dergelijk huwelijk ontbonden moet kunnen worden?

nooit ontbinding mogelijk / in bepaalde gevallen / altijd ontbinding mogelijk / geen mening

(zie kaartje)

8. Sommige priesters maken tijdens de H. Mis steeds meer gebruik van het nederlands in plaats van het latijn. Wat vindt U hiervan?

voor het gebruik van het Nederlands / liever het latijn / geen mening

9. Indien U voor het gebruik van het latijn bent, waarom bent U dit dan?

- a. Het is mooier
- b. Het is de algemene taal van de kerk en duidt de eenheid van de kerk beter aan dan de nederlandse taal.
- c. Geen mening

(zie kaartje)

10. De laatste tijd wordt er veel geschreven en gesproken over de biecht. Aan welke van de volgende mogelijkheden geeft U de voorkeur om te biechten:

- a. De tot nu toe algemeen toegepaste persoonlijke biecht
- b. Een gemeenschappelijk gewetensonderzoek, gevolgd door een korte, globale belijdenis in de biechtstoel
- c. Een gemeenschappelijke biecht zonder persoonlijke belijdenis
- d. Algehele afschaffing van de biecht
- e. Geen mening

(zie kaartje)

11. Tegenwoordig draagt de priester in sommige gevallen het misoffer op met het gezicht naar de gelovigen. Stel, dat U met iemand hierover praat, en dat deze zegt "Er dienen nog meer van die liturgische gebruiken te veranderen". Wat zoudt U hiervan denken?

eens / oneens / geen mening

3

42. Vindt U dat de parochiegeestelijken zelfstandig moeten kunnen besluiten, hoe zij de liturgische plechtigheden vieren, of vindt U dat zij zich moeten houden aan de gegeven voorschriften?

moeten zelfstandig beslissen / moeten zich houden aan de
voorschriften / geen mening (zie kaartje)

4

43. Vindt U het nuttig, dat kinderen van zes tot twaalf jaar via school of verenigingen in contact komen met niet katholieke kinderen?

ja / neen / geen mening

5

44. Vindt U het nuttig, dat **oudere** kinderen van vijftien tot twintig jaar via school of verenigingen in contact komen met niet katholieken?

ja / neen / geen mening

6

45. Ziet U in een veelvuldig contact met andersdenkenden, vooral als er vaak over religieuze zaken gesproken wordt, een gevaar voor het katholieke geloof?

ja / neen / geen mening

7

46. Stel dat een kind van ongeveer acht jaar bij zijn ouders komt met de vraag, waar de kindertjes vandaan komen. Moeten deze ouders daar volgens U op ingaan, of moeten ze zeggen, dat hij daar nog te jong voor is?

op ingaan / zeggen, dat hij te jong is / geen mening

LET OP! Vraag 47 staat op pag. 10.

48. De veertigdaagse vastentijd werd vroeger beleefd door het onderhouden van de vasten- en onthoudingswet (minder eten; geen vlees gebruiken) en het beoefenen van de deugd van versterving (niet snoepen; niet roken en dergelijke). Tegenwoordig doet men hier weinig of niets meer aan. Wat vindt U hiervan?

- a. Het is niet erg
- b. Het is jammer
- c. Geen mening

(zie kaartje)

0

49. Men zegt tegenwoordig, dat het niet meer op de eerste plaats gaat om de persoonlijke versterving, maar om hetgeen men over heeft voor zijn medemens. Wat vindt U persoonlijk het belangrijkste?

- a. De persoonlijke versterving
- b. Jezelf iets onttrekken ten behoeve van de medemens
- c. Geen mening

(zie kaartje)

50. Vindt U dat de leken in het bestuur van de kerk een belangrijker plaats moeten krijgen?

Ja / neen / geen mening

51. Zo ja, waaruit moet volgens U deze belangrijker plaats bestaan
- Medezeggenschap in het beheer van de financiën van de kerk
 - Medezeggenschap in de liturgie van de kerk, bv. over het gebruik van het nederlands, de inrichting van het kerkgebouw en dergelijke
 - Medezeggenschap bij het bestuur van de kerk, bv. door de deelname van leken aan het concilie
- (zie kaartje)
52. Hoe zou U het vinden als sommige priesters met toestemming van de bisschop trouwden?
- ziet er geen bezwaar in / vindt het ongewenst / geen mening
53. Er zijn priesters, die hun ambt niet meer uitoefenen, omdat zij een huwelijk zijn aangegaan. Hoe moeten we, volgens U tegenover hen staan?
- Positief. De priester is voor zichzelf verantwoordelijk.
 - Mild. (Hij is ook een mens).
 - Kritisch (hij heeft nu eenmaal gekozen voor het priesterschap en moet zich daaraan houden)
 - geen mening
- (zie kaartje)
54. Vindt U dat een priester aan het maatschappelijk leven moet kunnen deelnemen als een gewoon mens, bv. door in burgerkleding op vakantie te gaan, tijdens het "gemengd zwemmen" te zwemmen en dergelijke?
- ja
 - neen, hij behoort zich anders te gedragen als een leek
 - geen mening
- (zie kaartje)
55. In een mensenleven doen zich allerlei moeilijkheden voor. Zo zijn de moeilijkheden, die samenhangen met de godsdienst, ook normaal in elk mensenleven. Hoe zoudt U dergelijke moeilijkheden oplossen?
- Door te rade te gaan bij de geestelijke (als "vakman")
 - Door er met anderen over te praten
 - Door er naar eigen eer en geweten een oplossing voor te zoeken
 - Geen mening
- (zie kaartje)
56. Het algemeen concilie heeft de bedoeling vernieuwing aan te brengen in de Kerk. Denkt U dat dit de kerk ten goede komt, of vindt U dat men alles beter had kunnen laten zoals het was?
- acht het concilie nuttig / beter bij het oude kunnen laten /
geen mening
57. Vindt U, dat er in de kerk al veel veranderd is?
- ja / neen / geen mening

58. Als laatste vraag wil ik U de volgende vraag stellen. Men hoort wel eens het geluid, dat de mensen tegenwoordig slechter zijn dan vroeger (ten tijde van onze ouders en grootouders). Bent U het hier mee eens?

eens / oneens / geen mening

58

47. Als Uw zoon of Uw dochter met een niet katholiek meisje of een niet katholieke jongen zou willen trouwen en U zou buiten het verschil in geloof geen reden vinden om hun dit huwelijk af te raden, wat zou U dan doen?

- a. Uw zoon of dochter dit huwelijk verbieden
- b. Uw zoon of dochter dit huwelijk ernstig afraden
- c. Uw zoon of dochter wijzen op de betekenis van het geloofsverschil maar hen verder de vrije keuze laten
- d. Geen mening.

Naam interviewer:

.....

Wageningen, juni 1964.

Aan geadresseerde,

Hierbij vragen wij Uw aandacht voor het volgende.

In onze tijd zijn veel dingen aan verandering onderhevig. Oude ideeën maken plaats voor nieuwe terwijl opvattingen, welke ons vandaag vertrouwd voorkomen, morgen soms al gewantrouwd worden. De afdeling Sociologie en Sociografie van de Landbouwhogeschool bestudeert al gedurende vele jaren hoe nieuwe ideeën en technieken op het gebied van de landbouw hun weg vinden naar de boer.

Binnen deze afdeling hebben ondergetekenden het plan opgevat een onderzoek te doen naar de verspreiding van ideeën op godsdienstig gebied in Wageningen.

Voor dit onderzoek is het noodzakelijk om van een groot aantal mensen te weten hoe zij denken over enkele godsdienstige zaken, welke kranten zij lezen, van welke verenigingen zij lid zijn, enz. Wij zouden het zeer op prijs stellen, als ook U deze vragen zoudt willen beantwoorden. Het spreekt vanzelf, dat de antwoorden, die U geeft vertrouwelijk worden behandeld.

Een dezer dagen zal iemand met een vragenlijst bij U langs komen. Mocht het U dan niet schikken, dan kunt U misschien een afspraak maken voor een andere tijd.

Wij hopen, dat U aan dit onderzoek zult willen meewerken en danken U bij voorbaat voor Uw bereidwilligheid.

Hoogachtend,

Ir. J.P. Groot

Mevr. M.F.G. Vijverberg-Jessen

Vraag	Omschrijving	Mogelijke antwoorden	Aantal toerekende punten	Frequentieverdeling	%
16 23	Waardering misbezoek op eerste vrijdag	ja (net zo goed andere door de weekse dag)	2	79	63,2
		neen	0	32	25,6
		geen mening	0	14	11,2
28 41	Misverzuim op zondag	ja (het is een doodzonde)	0	58	46,0
		neen	2	64	50,8
		geen mening	1	4	3,2
29 42	Dopen van kinderen	beter direkt na de geboorte	0	62	49,6
		beter enige tijd later	2	60	48,0
		geen mening	1	3	2,4
30 43	Gemeenschappelijk kerkgebouw voor drie kerkelijke gezindten (N.H., Ger., R.K.)	voor gemeenschappelijk kerkgebouw	2	93	73,8
		tegen	0	30	23,8
		geen mening	1	3	2,4
31 44	Geboorteregeling	wel streven naar geboorteregeling	2	93	74,4
		niet streven naar geboorteregeling	0	21	16,8
		geen mening	1	11	8,8
32 45	Gebruik voorbehoedmiddelen	altijd fout	0	39	31,2
		het is niet juist, maar het kan vaak niet anders	0,5	19	15,2
		in bepaalde omstandigheden juist	1,5	50	40,0
		altijd juist	2	5	4,0
		geen mening	1	12	9,6
33 46	Verloofden samen op vakantie	vindt het wel goed	2	87	69,5
		vindt het niet goed	0	33	26,4
		geen mening	1	5	4,0
34 47	Latijn of nederlands bij toediening der sacramenten	vóór het gebruik van het nederlands	2	113	89,5
		vóór het gebruik van het latijn	0	11	8,7
		geen mening	0	2	1,6

Vraag	Omschrijving	Mogelijke antwoorden	Aantal toegekende punten	Frequentieverdeling	In %
35+36 48	Ontbinding huwelijk in geval van ernstige geestesziekte	geen mening huwelijk mag niet ontbonden kunnen worden huwelijk mag ontbonden kunnen worden, gezonde huwelijkspartner moet zelf beslissing kunnen nemen huwelijk mag ontbonden kunnen worden, de kerkelijke overheid dient hiertoe het besluit te nemen huwelijk mag ontbonden kunnen worden, geen mening over beslissingsbevoegdheid	1 0 2 1,3 1,7	3 59 49 14 1	2,4 46,8 38,9 11,1 0,8
37 49	Ontbinding huwelijk bij gebrek aan liefde	nooit ontbinding mogelijk in bepaalde gevallen ontbinding mogelijk altijd ontbinding mogelijk geen mening	0 1 2 1	26 70 27 3	20,7 55,6 21,4 2,4
38+39 50	Voorstander van nederlands of latijn tijdens de mis	voor het gebruik van het nederlands liever het latijn omdat het mooier is liever het latijn omdat het de algemene taal van de kerk is geen mening	2 0 0 0	106 7 10 3	84,1 5,6 7,9 2,4
40 51	De biecht	de tot nu toe algemeen toegepaste biecht een gemeenschappelijk gewetensonderzoek, gevolgd door een korte globale belijdenis in de biechtstoel een gemeenschappelijke biecht zonder persoonlijke belijdenis algehele afschaffing van de biecht geen mening	0 1 2 1 0	40 17 44 19 4	32,3 13,7 35,5 15,3 3,2
41 52	Verandering in liturgische gebruiken	eens oneens geen mening	2 1 0	72 42 12	57,1 33,3 9,5

Vraag	Omschrijving	Mogelijke antwoorden	Aantal toegekende punten	Frequentieverdeling	In %
42 53	Beslissingbevoegdheid der geestelijken	moeten zelf mede beslissen	2	62	40,6
		moeten zich houden aan de voorschriften	0	57	45,6
		geen mening	1	6	4,8
43 54	Contact kinderen (6-10 jaar) met niet katholieke kinderen	ja	2	90	71,5
		neen	1	30	23,8
		geen mening	1	6	4,8
44 55	Contact oudere kinderen (15-20 jaar) met niet katholieken	ja	2	100	79,4
		neen	0	24	19,0
		geen mening	0	2	1,6
45 56	Veelvuldig contact met andersdenkenden schuilt hierin gevaar?	ja	0	9	7,9
		neen	2	115	91,2
		geen mening	0	2	1,6
46 57	Sexuele voorlichting aan kinderen	op ingaan	2	91	73,4
		zeggen dat hij te jong is	0	32	25,8
		geen mening	0	1	0,8
47 58	Gemengd huwelijk	zoon of dochter dit huwelijk verbieden	0	4	3,2
		zoon of dochter dit huwelijk ernstig afraden	1	38	30,4
		zoon of dochter wijzen op de betekenis van het geloofsverschil, maar hen verder de vrije keuze laten	2	83	65,4
		geen mening	1	0	0,0
48 59	vasten en onthouden	het is niet erg, dat men hier weinig of niets meer aan doet	2	88	69,8
		het is jammer, dat men hier weinig of niets meer aan doet	0	33	26,2
		geen mening	1	5	4,0
49 60	Iets over hebben voor de medemens, i.p.v. persoonlijke versterving	de persoonlijke versterving is het belangrijkste	1	23	18,5
		je zelf iets ontzeggen t.b.v. medemens is het belangrijkste	2	99	78,5
		geen mening	1	4	3,2

Vraag	Omschrijving	Mogelijke antwoorden	Aantal toegekende punten	Frequen- tiever- deling	In %
50 + 51 61	Medezeggenschap van de leken in het bestuur van de kerk	geen mening omtrent vraag of leken belangrijker plaats dienen te krijgen in het bestuur v.d.kerk vindt dat leken geen be- langrijker plaats dienen te krijgen in het bestuur van de kerk vindt dat leken alleen medezeggenschap dienen te krijgen in het beheer der financiën idem in de liturgie idem in het bestuur 6) 3 & 4 7) 3 & 5 8) 4 & 5 9) 3 & 4 & 5	0 0 0,5 1,5 2 1,5 2 2 2 2	3 29 10 12 17 7 5 17 20	1,7 24,2 8,3 10,0 14,2 5,8 4,2 14,2 16,7
52 62	Huwen van priesters	ziet er geen bezwaar in vindt het ongewenst geen mening	2 0 1	81 43 2	64,3 34,1 1,6
53 63	Houding t.o.v. ex pries- ters	positief mild kritisch geen mening	2 1 0 1	30 68 27 0	24,0 54,5 21,6 0,0
54 64	Deelname priesters aan maatschappelijk leven	ja, als ieder ander mens neen, hij behoort zich anders te gedragen als een leek geen mening	2 0 1	91 33 1	72,8 26,4 0,8
55 65	Het oplossen van moei- lijkheden op godsdienst- tig gebied	door te rade te gaan bij de geestelijken door er met anderen over te praten door er naar eigen eer en geweten oplossing voor te zoeken 6) . 1 & 2 5) . 1 & 3 4) . 2 & 3 7) . 1 & 2 & 3 geen mening	0 1 2 2 2 2 2 2 0	47 14 54 3 2 1 3 1	37,6 11,2 43,2 2,4 1,6 0,8 2,4 0,8

Vraag	Omschrijving	Mogelijke antwoorden	Aantal toegekende punten	Frequen- tiever- deling	In %
56 66	Het Concilie	acht het Concilie nuttig beter bij het oude kunnen laten	2 0	118 7	94,5 5,5
		geen mening	0	0	0,0
58 68	Zijn de mensen tegen- woordig slechter dan vroeger	ja (eens) oneens	0 2 0	19 104 3	15,1 82,5 2,4

57 67	Vindt u dat er in de kerk al veel veranderd is ?	ja neen geen mening ?		1 2 3 0	62 50 13 1
----------	--	--------------------------------	--	------------------	---------------------

Moderniteit
kol. 70

laagste kwartiel
midden groep
hoogste kwartiel

1. 34
2. 60
3. 32

